

LESZEK ZUGAJ

HISTORIA GMINY WIERZCHOWO

WSTĘP

Niedawno świętowaliśmy 20 lat przeprowadzenia pierwszych wolnych wyborów do samorządu gminnego i ustanowienia w pełni samorządnych gmin w Polsce.

Jednak historia samorządu to nie tylko ostatnie lata. Samorząd wiejski funkcjonował już w czasach średniowiecza, również w tych stronach. Przechodził różne przemiany w okresie rządów książąt pomorskich, elektorów brandenburskich, królów pruskich i cesarzy niemieckich.

Z chwilą włączenia Pomorza Zachodniego do Polski w 1945 roku, ustanowiono tutaj samorząd gminny wzorowany na przedwojennych polskich rozwiązaniach. Jednak po II wojnie światowej stopniowo ograniczano samorząd, aż do jego zniesienia w 1950 roku.

W czasach PRL przeprowadzono zupełnie nieudaną reformę podziału kraju na gromadzkie rady narodowe (1954–1972). Dopiero od 1973 roku zaczęto naprawiać błędy i ustanowiono większe gminy w obecnym kształcie terytorialnym. Ówczesnie ustanowiony podział gminny funkcjonuje do dziś, co stanowi dowód, że się sprawdził.

Właśnie w 1973 roku, powstała współczesna gmina Wierzchowo. Niedługo minie 40 lat jej działalności. Gminy początkowo stanowiły część administracji państwowej. W latach osiemdziesiątych XX wieku rozpoczęto wprowadzanie samorządu wiejskiego w postaci rad sołeckich. Od 1990 roku gminy funkcjonują według nowych norm prawnych ustalonych w ustawie z 8 marca 1990 roku „o samorządzie gminnym”.

Praca niniejsza ma na celu przedstawienie dziejów administracji i samorządu w okolicy Wierzchowa na tle historii tego regionu.

DO ROKU 1945

Obszar współczesnej gminy Wierzchowo w początkach polskiej państwowości należał do plemienia słowiańskiego Pomorzan. Obszary te weszły w skład państwa pierwszych Piastów w drugiej połowie X wieku. W następnych latach Pomorze odpadło od państwa polskiego, aby zostać ponownie przyłączone za czasów księcia Bolesława Krzywoustego. W XII wieku Pomorze Zachodnie znowu odłączyło się od Polski. Rządzili tutaj niezależni książęta pomorscy.

W tamtym okresie podstawą podziału administracyjnego były kasztelanie z kasztelanami na czele. Kasztelan z ramienia księcia lub króla sprawował władzę w podległym sobie terenie. Jego siedzibą był znaczniejszy gród. Zapewne takim grodem dla okolic współczesnej gminy było Drawsko Pomorskie - gród sięgający swymi korzeniami czasów wczesnego średniowiecza.

W XIII wieku nastąpił szybki rozwój osadnictwa. Dawne normy prawa zwyczajowego (zwane też prawem polskim) dotyczące osadnictwa zastąpiono nowymi rozwiązaniami.

Wtedy to przeniesiono tutaj tak zwane „prawo niemieckie”. Był to wzorzec ustroju wsi stosowany w Niemczech i ustanawiany na polskiej wsi. Nie musiało się to wiązać z osadnictwem niemieckim, chociaż często tak właśnie było. We wsi na prawie niemieckim chłopci mieli ściśle określone prawa i obowiązki, dzierżawili ziemię opłacając czynsz. Mieli prawo wychodu, czyli prawo odejścia ze wsi po spełnieniu pewnych obowiązków. Na czele wsi stał sołtys (zwany też wójtem) posiadający to stanowisko na prawach dziedzicznych. Sołtys miał prawo zakładania karczem i jatek rzeźniczych. Przysługiwało mu prawo do 1/6 części z czynszów i 1/3 z opłat sądowych. Samorząd wiejski wyrażał się głównie w samorządowym sądownictwie. Mieszkańcy wsi sami wybierali ławników sądowych, którzy pod przewodnictwem sołtysa sędzieli głównie sprawy cywilne podległej im ludności. Był to sąd wiejski zwany też ławą wiejską¹. Ważne było to, że wsie na prawie niemieckim wyłączone były z prawa polskiego, czyli nie podlegały pod jurysdykcję urzędów ówczesnego państwa. W tamtych odległych czasach po raz pierwszy padają takie nazwy jak „wójt”, „sołtys”, „ławnicy”. Te określenia będą później przeniesione do bardziej współczesnych rozwiązań ustrojowych. Zapewne niektóre miejscowości współczesnej gminy sięgają swymi korzeniami właśnie tamtych czasów.

Z końcem XIII wieku obszary wokół Drawska Pomorskiego (*Drawenborch, Dramburg*) weszły w skład państwa brandenburskiego. Włączono je do prowincji o nazwie Nowa Marchia. W 1400 roku Nowa Marchia została przejęta przez Zakon Krzyżacki. Za czasów krzyżackich prowincją Nowa Marchia zarządzał wójt krajowy (*Landvogt*) oraz zarządcy okręgów krzyżackich (*Hauptmann, Burggraf*), niżej stali włodarze (*Hofmeister*) zarządzający krzyżackimi dworami.

W 1454 roku Nowa Marchia stała się własnością Fryderyka II elektora Brandenburgii z dynastii Hohenzollernów. W następnym stuleciu Nowa Marchia okresowo stanowiła samodzielne państwo, ale był to tylko epizod.

Nowa Marchia od połowy XV wieku posiadała naczelnego landwójta oraz wójtów poszczególnych okręgów (ziem): ostrzyńskiego, świdwińsko-drawskiego i drezdeńskiego

¹ *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom I, Warszawa 1964, s. 409

(Drezdenko).²

W następnych latach na obszarze prowincji nowomarchijskich wyróżniano cztery okręgi landwójtowskie (czasem pięć). Landwójtowie powoływani byli z pośród szlachty. Do ich obowiązków należało strzeżenie porządku publicznego na podległym terenie. Z tego powodu mieli pod sobą pewną liczbę ludzi – konnych zbrojnych. Landwójt przewodniczył sądom zwanych kwartalnymi. Stanowiły one pierwszą instancje dla sądów szlacheckich, sądów miast i gmin wiejskich oraz instancją apelacyjną od wyroków sądów patrymonialnych (wiejskich). Landwójtowie mieli też uprawnienia militarne. Przewodzili pospolitemu ruszeniu.³ Landwójtostwa dzieliły się z kolei na dystrykty na czele z wójtami. Wójtowie zarządzali swoimi dystryktami pełniąc władzę administracyjną, wykonawczą i sądowniczą.

Od połowy XVI wieku nastąpiło ujednoczenie administracji Nowej Marchii, która składała się z ziem o różnej tradycji. Obszar prowincji podzielono na powiaty (*kreis*) na czele z landratami. Wśród nich wyróżniano także powiat drawski obejmujący tereny współczesnej gminy Wierzchowo.

W całym regionie wschodniej Europy koniec XV wieku to czas upadku samorządu wiejskiego uzyskanego w czasie średniowiecza (według norm dawnego prawa niemieckiego).

Od przełomu XV i XVI wieku rozpoczął się proces rozbudowy gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej, wzrastała pańszczyzna, czyli obowiązkowe świadczenia na rzecz dworów. Od 1540 roku właściciele ziemscy mieli prawo wykupu gospodarstw chłopskich. W przypadku nieposłuszeństwa chłopu lub gdy chciał pan wybudować w tym miejscu swoją siedzibę, oraz w przypadku zadłużenia chłopu.⁴ Ograniczano wolność osobistą. Od 1503 roku należało mieć zgodę pana na wyjście dzieci chłopskich do miasta. Od 1518 roku ograniczano migrację chłopów. Kolejne przepisy nakładały obowiązek pracy dzieci w gospodarstwach folwarcznych.⁵ W końcu XVI wieku nakazano pracę „kiedy i ile każą”. Zakazano nawet zbytków chłopskich, limitując wydatki na chrzciny, śluby. Ustanowiono limity spożycia piwa.⁶ W Nowej Marchii sytuacja ludności chłopskiej była szczególnie tragiczna. Traktowano ich tylko jako bezterminowych dzierżawców ziemi, bez praw do ziemi i nieruchomości.

Cały okres XVII wieku to okres uzależnienia chłopów od ich panów. Prowincją Nowa Marchia, jak i całym państwem brandenburskim rządziła dynastia Hohenzollernów.

² Rymar Edward, *Studia i materiały do dziejów Nowej Marchii i Gorzowa- szkice historyczne*, Gorzów Wielkopolski, 1999, s. 135-149.

³ Wachowiak B, *Dzieje Brandenburgii Prus u progu czasów nowożytnych 1500-1700*, Poznań 2001, s. 255.

⁴ Tamże, s. 132.

⁵ Tamże, s. 133.

⁶ Tamże, s. 134.

Fragment mapy Nowej Marchii z 1662 roku

Od 1618 roku Brandenburgia (której jedną z prowincji była Nowa Marchia) i Prusy Wschodnie stały się jednym państwem pod władzą tego samego władcy (unia personalna). Książęta Prus Wschodnich zdołali się uniezależnić od Rzeczypospolitej (1657). Miarą wzrostu znaczenia była koronacja księcia Fryderyka III na króla Prus w 1701 roku.

Podstawą terytorialną państwa były Prusy Wschodnie i Brandenburgia, wraz z Nową Marchią i powiatem drawskim.

Królestwo Pruskie podzielone było na departamenty. Wśród nich znalazł się także departament nowomarchijski. Na departamenty składały się powiaty. W departamentach władzę sprawował organ kolegialny nazywany kamerą wojenno-ekonomiczną (lub dominalną). Miały one szerokie uprawnienia w dziedzinie administracji, spraw skarbowych i sądownictwa. Mogły wydawać też decyzję w sprawach Kościoła rzymskokatolickiego i szkolnictwa. Na czele powiatów stali landraci powoływani przez króla, ale podlegali swojej kamerze departamentalnej. Landraci posiadali uprawnienia podatkowe i wojskowe.⁷

Okolice współczesnej gminy należały do departamentu nowomarchijskiego i powiatu drawskiego.

⁷ Korobowicz A. Witkowski W, *Historia ustroju i prawa polskiego, 1772-1918*, Zakamycze 2009, s. 26.

Władze pruskie w końcu XVIII wieku wprowadziły też nowy ustrój wiejski. Na wsi administrację państwową sprawował w imieniu państwa pan wsi, poddany jednak nadzorowi ze strony landrata. Dobrami królewskimi zarządzały „urzędy domen królewskich” podległe kamerom departamentalnym. Na wsi obowiązywał tak zwany *Landrecht* ustanowiony dla całego państwa pruskiego w 1794 roku. Regulował on wszelkie sprawy ustroju wsi. Według niego wieś tworzyła gromadę mającą osobowość publiczno-prawną stanowiącą jednocześnie organ samorządu. Na czele gromady stał sołtys mający do pomocy ławników.

Sołtysi wraz z ławnikami byli powoływani przez właściciela ziemskiego, ale zatwierdzał ich landrat. To przed landratem sołtys z ławnikami składał przysięgę na wierność państwu, panu i gromadzie. Sołtys wraz z ławnikami pełnił funkcje administracyjno-skarbowe, głównie polegające na rozkładzie i poborze podatków.⁸

Po klęskach w wojnach z Napoleonem na przełomie 1806 i 1807 roku państwo pruskie rozpoczęło wielkie reformy. Podjęto reformy agrarną, 9 X 1807 roku zniesiono poddaństwo chłopów (*od ś. Marcin 1810 będą tylko ludzie wolni*), umożliwiono chłopom i mieszczańcom zakup ziemi. Na początek dano wolność, ale głównym problemem była własność ziemi. W 1811 roku umożliwiono uwłaszczenie ziemi, jednak w wyniku nacisków bogatych właścicieli ziemskich (junkrów) reforma stawała coraz mniej korzystna dla chłopów. Ustalono, że będą oni mogli posiadać dziedzicznie ziemię, jeżeli oddadzą 1/3 ziemi na rzecz właścicieli ziemskich.

W 1816 roku bardziej ograniczono grupę chłopów podlegających uwłaszczeniu. Musieli oni posiadać gospodarstwa już przed 1763 rokiem i mieć przynajmniej jednego konia. Reformę wykonywano bardzo długo, aż do połowy lat sześćdziesiątych XIX wieku⁹. W efekcie wielu chłopów utraciło swoją ziemię – albo oddali jej część na rzecz panów, albo musieli zapłacić odszkodowanie panu za przejście ziemi na ich własność. Powodowało to zmniejszanie się obszarów pozostających w rękach chłopów. Na ziemiach dworskich pan zachowywał wszelkie uprawnienia policyjne *osobne ustawy dla służby folwarcznej uzależniły ją całkowicie od pracodawców*¹⁰.

Już w 1808 roku dokonano reformy dotychczasowych kamer wojenno - dominalnych. Na mocy rozporządzenia króla pruskiego z 26 grudnia 1808 roku departamenty przemianowano na rejencje, początkowo bez zmian ich granic.

Zarządzeniem z 30 kwietnia 1815 roku zmieniono także system administracji krajem. Państwo zostało podzielone na 10 prowincji, a te na 25 rejencji. Prowincją zarządzał nadprezydent. Nadprezydent rozstrzygał spory kompetencyjne między urzędami, nadzorował urzędników niższego szczebla, w tym również sprawy szkolnictwa, skarbowe, religijne, nadzorował także sprawy uwłaszczenia chłopów.

Niżej była rejencja z prezydentem na czele. Kształt rejencji wywodził się głównie z dawnych departamentów. Rejencje dzieliły się z kolei na powiaty, a te na gminy. W każdym powiecie istniał natomiast sejmik powiatowy wybierany przez skomplikowany system wyborczy. Organem wykonawczym był wydział powiatowy z przewodniczącym starostom (landratem). Wydział powiatowy pełnił jednocześnie funkcje sądu administracyjnego I instancji.¹¹ W urzędzie landrackim (powiatowym) pracowało kilku urzędników. Prawą ręką

⁸ Tamże, s. 27.

⁹ Czapliński W, Galos A, Korta W, *Historia Niemiec*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990, s. 426.

¹⁰ Tamże, s. 426.

¹¹ Bardach J., Leśnodórski B. Pietrzak M., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2001, s. 400.

landrata był sekretarz powiatowy (Kreissekretar), któremu podlegał pisarz i posłaniec powiatowy. Jako urzędnicy królewscy landraci byli zobowiązani wykonywać zarządzenia i polecenia władz wyższych zgodnie z kierunkiem polityki państwa, które wymagało od nich pełnej lojalności. Dla utrzymania porządku publicznego do dyspozycji landratów byli oddani żandarmi, stacjonujący w miastach. Z drugiej strony, landraci byli mieli obowiązek reprezentować interesy ludności powierzonego im powiatu. Obowiązywała ich instrukcja z 1816 roku, w której nakazywano im służyć miejscowej ludności i dbać o jej interesy, a równocześnie wpajać jej uczucia miłości do króla i pruskiej ojczyzny. Stojąc na czele administracji powiatowej mieli także utrzymywać stosunki towarzyskie na odpowiednim poziomie ze stanowymi reprezentantami ludności, przede wszystkim z miejscowym ziemiaństwem.¹²

Po 1815 roku z dawnej Nowej Marchii wyłączono powiat drawski i przyłączono do prowincji Pomorze. W skład tej prowincji wchodziły rejencje; koszalińska i szczecińska (od 1818 roku także strzałowska). Rejencja koszalińska rozpoczęła działalność w 1816 roku. W jej skład weszło 10 powiatów, w tym także powiat drawski z okolicami współczesnej gminy.

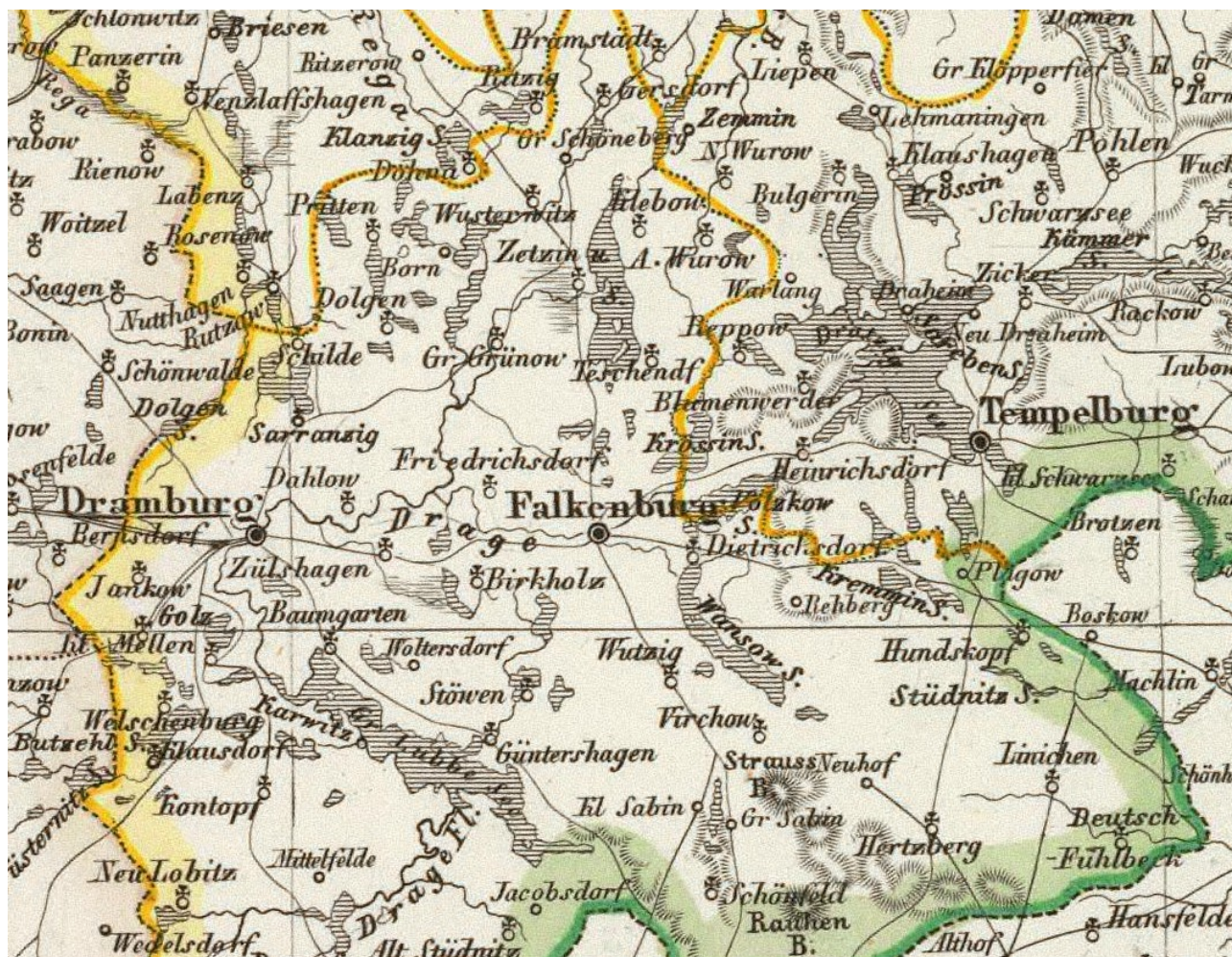

Fragment mapy prowincji Pomorze z pierwszej połowy XIX wieku

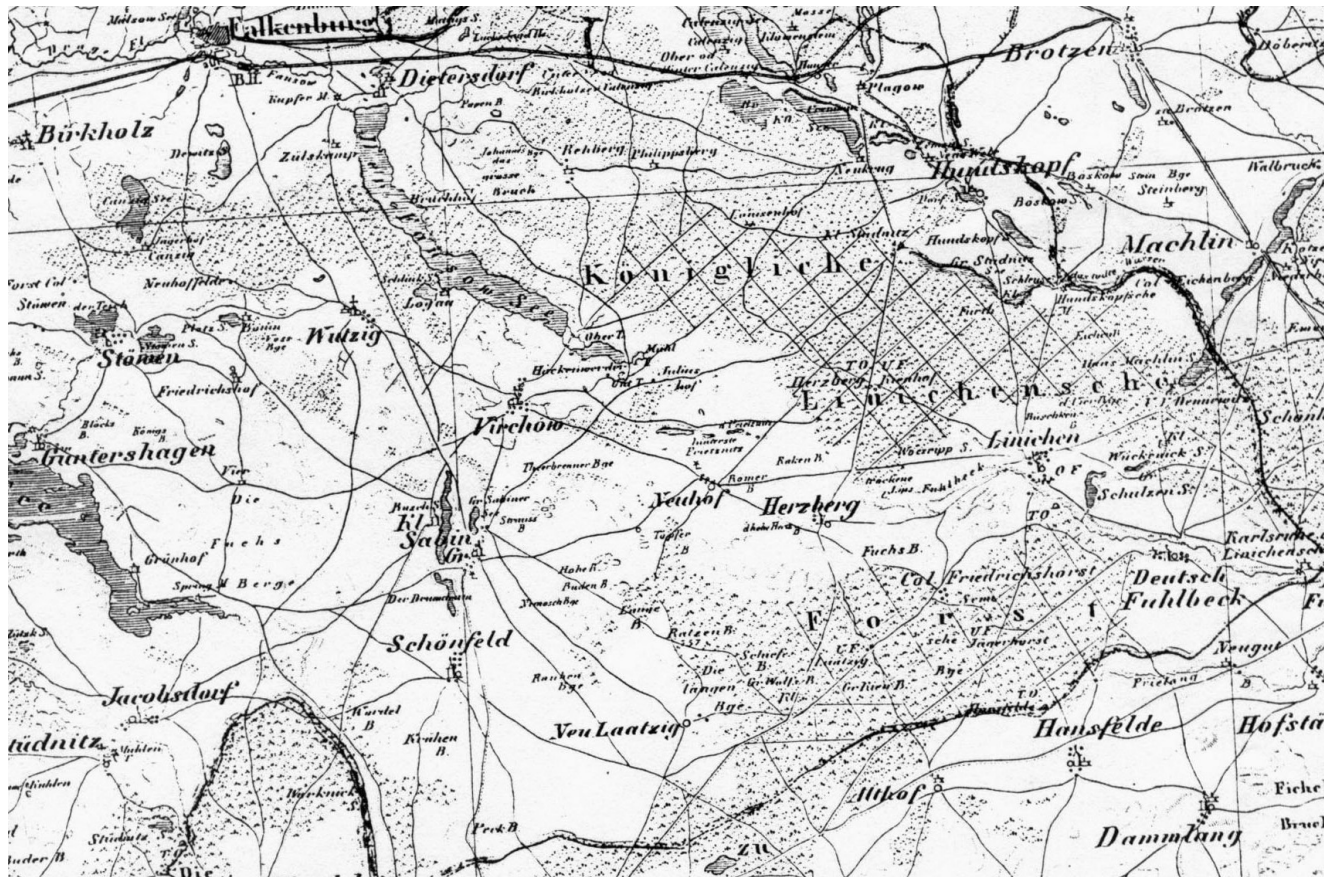
Cały czas funkcjonowały także tak zwane „gminy sołtysie” z sołtysami na czele obejmujące jedną wieś. We wsiach uwłaszczonych sołtysi pochodzili z wyboru miejscowej ludności, ale zatwierdzani byli przez landrata. We wsiach niewłaszczonych sołtysów wyznaczali właściciele ziemscy, ale także byli oni zatwierdzani przez landrata.¹³

¹² Jerzy Kozłowski. *Administracja Wielkopolski*, s. 40.

¹³ Korobowicz A. Witkowski W, *Historia ustroju*, s. 212.

FRAGMENT MAPY PROWINCJI POMORSKIEJ Z 1856 ROKU

FRAGMENT MAPY REYMANA Z POŁOWY XIX WIEKU

W 1871 roku dawne Królestwo Prus przekształciło się w Cesarstwo Niemieckie należące do najpotężniejszych państwa Europy, sięgające granicami od Alzacji i Lotaryngii na zachodzie po Prusy Wschodnie i Śląsk na wschodzie.

W całym państwie niemieckim funkcjonowały różne systemy samorządu gminnego. Sprawę ustroju samorządu gminnego kompleksowo rozwiązała ustawa z 3 lipca 1891 roku obowiązująca wszystkie wschodnie prowincje niemieckie. Ustawa ta porządkowała sprawy samorządu wiejskiego, ale nie wносиła wielu zmian w ustroju wiejskim.

Gminę jako jednostkę samorządu i korporację prawa publicznego tworzyła pojedyncza wieś, bez względu na obszar. Poza obszarem gminy tak rozumianej pozostawał obszar dworski - „gmina dworska” (*Gutsbezirk*). Jej właściciel sprawował administrację na własny koszt i bez udziału mieszkańców obszaru dworskiego.¹⁴

Mieszkańcy gminy samorządowej dzielili się na dwie kategorie: członków gminy i przynależnych do gminy. Pierwsza kategoria odnosiła się do stałych mieszkańców gminy, którzy ponosili koszty jej funkcjonowania, ale też byli uprawnieni do korzystania z instytucji gminnych. Natomiast członkostwo gminy wynikało z pewnego statusu majątkowego. Musieli to być posiadacze nieruchomości, z którego płacili podatek gruntowy lub od budynku (minimum 3 marki rocznie) lub płacili podatek osobisty w wysokości co najmniej czterech marek rocznie, albo też wykazać się mogli, że posiadają przynajmniej 660 marek dochodu

¹⁴ Tamże, s. 213.

rocznego. Tylko członkowie gminy mieli czynne i bierne prawo wyborcze w danej gminie. Dodatkowo opłacający wyższe podatki mogli mieć po kilka głosów (głosy pluralne), aż do czterech (na przykład właściciel gruntu o obszarze od 20 do 50 mórg miał 2 głosy). Ten kto mieszkał na terenie gminy, ale nie mógł spełnić kryteriów członka był przynależnym do gminy.¹⁵

W małych gminach, gdzie liczba członków gminy nie przekraczała 40, wszyscy członkowie gminy stanowili zgromadzenie gminne- organ uchwałodawczy i kontrolujący. Zastrzegano jednak, aby w zgromadzeniu przynajmniej 2/3 stanowili właściciele nieruchomości. Zgromadzenie wybierało sołtysa oraz dwóch ławników, jego pomocników. Był to organ wykonawczy gminy wiejskiej.¹⁶

W większych gminach (ponad 40 członków) obligatoryjnie powoływano radę gminną (*Gemeindevertretung*). W przypadku, gdy wybierano radę gminną, dokonywano tego poprzez kurialny system wyborczy. Wyborcy dzielili się trzy kurie według sumy płaconych podatków. Każda kuria wybierała trzecią część rady. Kadencja trwała lat sześć, co roku ustępowała 1/3 rady i wybierano w ich miejsce następane osoby.¹⁷

W większych gminach także wybierano sołtysów i ławników, jako organ wykonawczy (*Gemeindevorsteher*). Kadencja trwała sześć lat. W większych gminach nawet mogła trwać 12 lat. Sołtys był zawodowym urzędnikiem i nie musiał być mieszkańcem gminy. Wybór sołtysa i ławników musiał być zatwierdzony przez starostę powiatowego (landrata).¹⁸

Uprawnienia gmin wiejskich obejmowały sprawy własne i poruczone. Sprawy własne gminy mieściły się w pojęciu „samorządnego administrowania swoimi sprawami”. Za sprawy poruczone (zlecone) odpowiadał tylko sołtys. Do spraw poruczonych należały na przykład kwestie policyjne. Do wypełniania tych zadań powoływano okręgi urzędowe złożone z kilku gmin i obszarów dworskich. W takim okręgu za sprawy policyjne odpowiadał specjalnie wyznaczony urzędnik powoływany przez nadprezydenta.¹⁹

Nad działalnością samorządu czuwał wydział powiatowy i starosta. Wydziały powiatowe zatwierdzały ważniejsze uchwały organów gminy (na przykład w kwestiach majątkowych). Miały też prawo oceniać akty gminne, co do ich legalności i celowości. Podobne uprawnienia posiadał starosta.²⁰ Od 1911 roku gminy wiejskie miały prawo łączyć się ze sobą oraz obszarami dworskimi i miastami w związki celowe o charakterze publicznoprawnym. Dzięki temu gminy mogły realizować większe inwestycje (drogi, szkoły itp.).²¹ W XIX wieku dodatkowo doszedł jeszcze podział kraju na *Standesamty* – urzędy stanu cywilnego. Powyższe rozwiązania prawne funkcjonowały aż do początku 1945 roku.

W wyniku I wojny światowej upadło potężne Cesarstwo Niemieckie. W 1919 roku zostało przekształcone w Republikę Weimarską. Od Niemiec odpadły niektóre prowincje (na przykład Pomorze Gdańskie, Wielkopolska).

Państwo niemieckie zachowało podział na prowincje (z nadprezydentem na czele), rejencje (z prezydentem), powiaty (z landratem) i gminy.

¹⁵ Tamże, s. 213.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Koneczny F, *Historia administracji*, Wilno 1924.

¹⁸ Korobowicz A, Witkowski W, *Historia ustroju i prawa...*, s. 213.

¹⁹ Tamże, s. 214. Amtsvorsteher, służbę pełnił społecznie

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

W ramach powiatów we wrześniu 1928 roku, nastąpiła likwidacja obszarów dworskich (*Gutsbezirke*). Dany obszar dworski został włączony do sąsiedniej gminy wiejskiej (*Landgemeinde*) lub też podzielony między różne gminy. Zamieszkujący ten obszar ludzie dopiero wtedy otrzymali prawa wyborcze. Od tej pory obszary wiejskie podzielone były między gminy wiejskie (od 1935 roku zwane *Gemeinde*).

W latach trzydziestych miała też miejsce akcja scalania dwóch lub więcej miejscowości w jedną miejscowość- gminę. Towarzyszyło to administracyjnym zmianom nazw miejscowości, chodziło o wyrugowanie nazw brzmiących słowiańsko.

W tym okresie miała miejsca jeszcze jedna ważna zmiana. W 1938 roku przesunięto powiat drawski i szczecinecki do rejencji pilskiej wchodzącej w skład Marchii Granicznej (prowincji utworzonej w 1922 roku). Powyższy ustrój administracji lokalnej funkcjonował do stycznia 1945 roku.

LATA 1945-1954

Wiosną 1945 roku wkroczyły tutaj wojska Armii Czerwonej. Zmieniło to zupełnie miejscową historię.

Wkrótce po zajęciu tych obszarów przez wojska radzieckie rozpoczęto przygotowania do zaprowadzania polskiej administracji. Początkowo władzę sprawowali radzieccy komendanci, którzy stopniowo przekazywali administrację w polskie ręce. 14 marca 1945 roku, czyli jeszcze przed zajęciem całości terenów późniejszych Ziem Odzyskanych, utworzono (Polska Zachodnia i Północna) tak zwane okręgi administracyjne. Wśród nich był także III Okręg Administracyjny obejmujący tereny Pomorza Zachodniego i także tych terenów. Na ten obszar wysłano rządowego pełnomocnika dla organizacji władz. Początkowo podstawą administracji były powiaty w graniach z czasów niemieckich. Przez pewien czas zwano je obwodami.

Sytuacja była bardzo trudna. Pełno było wojsk radzieckich. Część Niemców uciekła na zachód, część pozostała w swoich domach. Docierały tu grupy polskich osadników, ale też szabrowników. Organizację władz administracyjnych utrudniał chaos w nazewnictwie. Wiosną i latem 1945 roku polskie władze administracyjne rozpoczęły przygotowania do powołania gmin wiejskich w ramach istniejących powiatów. Latem 1945 roku rozpoczęły działalność gminy wiejskie zbiorowe (obejmujące kilka lub kilkanaście wsi). Pierwszych wójtów gmin wyznaczano administracyjnie, ponieważ nie funkcjonowały jeszcze organy uchwałodawcze. Wzorowano się na rozwiązaniach z reszty Polski. Powołano więc gminy zbiorowe w miejsce niemieckich gmin jednostkowych. Tworzenie gmin nie odbywało się na mocy rozporządzenia Rady Ministrów, jak w reszcie kraju, lecz decyzją władz miejscowych, tymczasowych. Wśród powołanych ówczesnie gmin wiejskich w powiecie drawskim były: Drawsko, Kalisz Nowy, Konotop, Ostrowiec, Wierzchowo i Złocieniec.²² Trudno teraz dokładnie określić granice tych gmin. Tworzono je jako tymczasowe jednostki administracji. Wiemy, że w gminie Wierzchowo, która zapewne obejmowała prawie cały teren współczesnej gminy, mieszkało w lutym 1946 roku 4394 osoby.²³

Wiosną lub latem 1946 roku władze powiatowe i wojewódzkie zorganizowały nową gminę o nazwie Świerczyna z siedzibą w Świerczynie we wschodniej części gminy Wierzchowo.²⁴

²² *Powszechny sumaryczny spis powszechny z 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947, s. 44.

²³ *Tamże*.

²⁴ APw Koszalinie, oddział Szczecinek, zespół nr 185, Gminna Rada Narodowa w Świerczynie, 1946-1954.

Tabl. 3. Miasta. Gminy wiejskie (c. d.).

Miasta Gminy wiejskie	Ludność						Miasta Gminy wiejskie	Ludność					
	ogółem	męż- czy- źni	ko- biety	w wieku lat				ogółem	męż- czy- źni	ko- biety	w wieku lat		
				poni- żej 18	18-59	60 i wię- cej					poni- żej 18	18-59	60 i wię- cej
Pow. Choszczno * (dok.) — County Choszczno * (concl.)							Pow. Gryfino * (dok.) — County Gryfino * (concl.)						
Gminy wiejskie							Gminy wiejskie						
Korytowo	2023	927	1096	857	996	170	Banie	1735	826	909	647	997	91
Marzeńin	3430	1571	1859	1338	1773	319	Borzyn	518	248	270	182	308	28
Radęcino	881	396	485	317	469	95	Czanowo	675	285	390	208	404	63
Rohrbeck	753	347	406	292	425	36	Czarnowo	719	368	351	280	420	19
Rzeczycza	700	349	351	277	385	38	Dziczys Las	2233	1023	1210	891	1156	186
Schwachenwalde	934	448	486	356	478	100	Kobylanka	416	218	198	139	260	17
Sławęcino	1121	520	601	407	627	87	Radziszewo	783	421	362	304	462	17
Studnica	281	146	135	97	158	26	Smerdnica	396	215	181	131	246	19
Żeńsko	1884	869	1015	777	989	118	Widuchowo	2025	983	1042	772	1181	72
Pow. Człuchów * — County Człuchów *							Pow. Kamień Pomorski * — County Kamień Pomorski *						
Miasta							Miasto						
Białobór	1077	443	634	410	500	167	Kamień Pomorski	1576	751	825	481	1048	47
Czarne	1453	551	902	511	682	260	Gminy wiejskie						
Człuchów	3711	1761	1950	1331	2110	270	Chomino	692	268	424	241	411	40
Frydland	1347	543	804	522	642	183	Goliszew	2448	1047	1401	901	1372	175
Lendyczek	266	118	148	98	122	46	Gostyń Duży	485	224	261	187	262	36
Gminy wiejskie							Gminy wiejskie						
Człuchów	1927	874	1053	876	886	165	Hagen	167	92	75	48	100	19
Koczała	3137	1294	1843	1284	1383	470	Jarszewo	723	331	392	282	399	42
Leśniewo	2442	988	1454	1049	1049	344	Kantrek	342	151	191	147	186	9
Łoza	1926	763	1163	748	792	386	Kozielice	861	417	444	315	515	31
Piotrowice	1936	891	1045	844	927	165	Przyborów	1056	482	574	402	586	68
Przechlewo	4090	1658	2432	1852	1749	489	Samlino	683	293	390	242	390	51
Szrzedzina	1689	734	955	720	814	155	Stobnica	686	334	352	242	386	58
Wierzchowo	1994	885	1109	885	912	197	Trzebiszów	754	343	411	265	415	74
Wolowe Łasy	2980	1190	1790	1292	1232	456	Zarnowo	461	224	237	162	262	37
Pow. Drawsko * — County Drawsko *							Pow. Kołobrzeg * — County Kołobrzeg *						
Miasta							Miasta						
Drawsko	3504	1479	2025	1160	2061	283	Kołobrzeg	2816	1191	1625	947	1598	271
Kalisz Nowy	1175	572	603	383	679	113	Korlino	2115	926	1189	984	906	225
Złocieniec	2553	1158	1395	798	1592	163	Gminy wiejskie						
Gminy wiejskie							Gminy wiejskie						
Drawsko	3331	1410	1921	1245	1730	356	Borek	1703	711	992	564	963	176
Kalisz Nowy	584	273	311	234	315	35	Charzyno	4019	1834	2185	1327	2453	239
Konotop	1505	631	874	606	725	174	Dzegowo	2651	1220	1431	1012	1464	175
Ostrowiec	4341	1869	2472	1515	2475	351	Gostyń	2465	1082	1383	936	1384	145
Wierzchowo	4394	1787	2607	1732	2164	498	Robuń	3846	1602	2244	1618	1890	338
Złocieniec	2655	1096	1559	987	1417	251	Romanów	5938	2324	3614	2646	2751	541
Pow. Gryfice * — County Gryfice *							Pow. Koszalin * — County Koszalin *						
Miasta							Miasta						
Gryfice	4898	2119	2779	1593	3005	300	Canów	1930	746	1184	759	953	218
Trzebiatów	5995	2227	3768	2012	3161	822	Koszalin	17115	7306	9809	4613	10892	1610
Gminy wiejskie							Gminy wiejskie						
Broniszewo	3014	1240	1774	1297	1424	293	Będzino	2649	1178	1471	925	1487	237
Głębokie	1778	804	974	718	854	206	Bobolice	4636	1873	2763	1839	2133	664
Grusza	2702	1088	1614	1143	1353	206	Dobrzyca	2409	1002	1407	900	1239	270
Karnica	2306	923	1383	922	1098	286	Gozd	3408	1357	2051	1514	1520	374
Koscierzyn	3525	1409	2116	1485	1665	375	Karczyno	964	399	565	423	423	118
Strzelce	1450	613	837	519	806	125	Koszalin	5425	2168	3257	2001	2706	718
Trzygłów	4157	1658	2499	1845	1851	461							
Zielkowie	2107	937	1170	782	1050	275							
Pow. Gryfino * — County Gryfino *													
Miasta													
Dąb Stary	1366	647	719	397	893	76							
Gryfino	1347	598	749	377	923	47							
Podjuchy	511	341	170	110	377	24							

U w a g a. Gwiazdka (*) oznaczono ziemie odzyskane.

Pierwszy powojenny spis powszechny z lutego 1946 roku (*Powszechny sumaryczny spis powszechny z 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947, s. 44)

Nowe gminy na Ziemiach Odzyskanych objęły normy prawne z 1933 roku oraz zmiany z lat 1944-19145, które obowiązywały w reszcie kraju. W tym miejscu należy opisać ustrój gmin funkcjonujący w Polsce przedwojennej od 1933 roku.

Według ustawy gminnej²⁵ z 23 marca 1933 roku gminy dzieliły się na gromady (odpowiednik dzisiejszych sołectw). Funkcję uchwałodawczą posiadała rada gminy. Wyboru radnych dokonywało kolegium złożone z delegatów rad gromadzkich, sołtysów i podsołtysów wszystkich gromad. Istniał cenzus wieku przy prawie wyborczym czynnym 25 lat (wcześniej 21) i w prawie wyborczym biernym wynoszący 30 lat (wcześniej 25).

W gminach do 5000 mieszkańców radnych było 12. Kadencja radnych wynosiła 5 lat. Warto wspomnieć, że w czasach II RP mandat radnego nie wiązał się z żadnym wynagrodzeniem.

W gromadach organem uchwałodawczym było zebranie gromadzkie. Zebranie zbierało się pod przewodnictwem sołtysa lub jego zastępcy (podsołtysa). Zebranie Gromadzkie podejmowało uchwały dotyczące danej gromady, wybierało sołtysa i jego zastępcę na 3-letnie kadencje. Wybrani musieli mieć ukończone 30 lat. Zebranie Gromadzkie wybierało radnych gromadzkich w liczbie od 12 do 30. Organem wykonawczym gromady był sołtys oraz jego zastępca. Gromada wiejska miała od tej pory własny budżet. Wybory zatwierdzał starosta powiatowy. Każdy mieszkaniec wsi w przypadku zgłoszenia go na sołtysa lub podsołtysa miał obowiązek sprawowania funkcji do końca kadencji. Składali oni przysięgę służbową na ręce starosty. Do sołtysa należało kierowanie sprawami gromady, zarządzanie majątkiem, reprezentowanie gromady na zewnątrz. Przewodniczył on także zebraniom. Do sołtysa należały też sprawy bezpieczeństwa, porządku publicznego, przestrzegania przepisów, doręczania pism sądowych, wykonywania obowiązków związanych z poborem wojskowym.

Utworzono zarząd gminy – organ wykonawczy. Zarząd gminy funkcjonował na czele z wójtem i podwójcim. W skład zarządu wchodziło też dwóch lub trzech ławników. To właśnie zarząd gminy na co dzień sprawował władzę w gminie. Zarząd gminy przygotowywał projekt budżetu, regulaminy, instrukcje urzędu, decydował o wydatkach. Kadencja członków zarządu wynosiła 5 lat. Wójta oraz członków zarządu wybierała Rada Gminy w głosowaniu tajnym. Na czele urzędu gminy stał sekretarz. Jako jedyny musiał mieć odpowiednie kwalifikacje. Mianował go i zwalniał starosta powiatowy. Sekretarz protokołował posiedzenia rady gminy i miał głos doradczy na radzie. Sekretarz był kierownikiem urzędu gminy.

Wójt był zwierzchnikiem całej gminy i aparatu urzędniczego. Miał prawo reprezentowania gminy i podpisywania umów w jej imieniu. Dokumenty, w których były zobowiązania finansowe gminy, należało opatrzyć podpisem jeszcze jednego członka zarządu gminy. Wójt był reprezentantem administracji rządowej w terenie, wykonywał także zadania zlecone przez rząd.

Wójt, jako organ rządowy, działał jednoosobowo i pod osobistą odpowiedzialnością. Nadzór nad jego działalnością sprawował starosta. Starosta miał prawo zwolnić wójta lub rozwiązać radę gminy w przypadkach łamania prawa.

Powyższe rozwiązania prawne zmieniono na podstawie dekretów Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Wprowadzono wzorem ZSRR rady narodowe. W dniu 11 września

²⁵ Dziennik Ustaw nr 35, z dnia 13 maja 1933 roku, poz. 294.

1944 roku wydano dekret o organizacji i zakresie działań Rad Narodowych.²⁶

Rady narodowe miały działać tymczasowo, ale pozostały aż do 1990 roku. Rady narodowe stanowiły „uspołecznioną formę sprawowania administracji”. Zastąpiły one powoływane wcześniej w demokratyczny sposób rady gminne.

Była to instytucja nieznaną w społeczeństwie i podchodzono do niej na wsi z nieufnością. Rady narodowe zostały włączone w skład systemu samorządowego. Ostateczny kształt organizacji samorządu lokalnego został określony na mocy dekretu z 23 listopada 1944 roku. Zagwarantowano istnienie wspólnot samorządowych gminnych, powiatowych i wojewódzkich z własnym majątkiem i osobowością prawną. Wspólnota samorządowa posiadała swoje organy wykonawcze – zarządy oraz uchwałodawcze – rady narodowe (zamiast poprzednio rad gminnych). Zakres działań organów regulowały przepisy przedwojenne (z 1933 roku). Jednocześnie rady narodowe na mocy innych przepisów stanowiły organy władzy państwowej o szczególnych kompetencjach kontrolnych. Organem rad narodowych były prezydium rad narodowych złożone z przewodniczącego, zastępcy i kilku członków. To właśnie prezydium rad narodowych z czasem zaczęły przejmować funkcje zarządów gmin. Organ ten działał kolegialnie zbierając się na sesjach.

Gminne rady narodowe składały się z nie mniej niż 16 i nie więcej niż 36 radnych, „reprezentujących w miarę możliwości ludność poszczególnych wsi”. W skład gminnej rady narodowej wchodziła odtąd członkowie rady gminnej powołani przed uchwaleniem dekretu o radach narodowych, przedstawiciele organizacji politycznych, zrzeszeń społecznych, organizacji młodzieżowych, przedstawiciele wojskowości, nauki i pracy społecznej.

W praktyce członkowie rad byli delegatami partii politycznych i organizacji społecznych kontrolowanych przez nowe władze. Początkowo zasiadały w nich także osoby z przedwojennego samorządu, autorytety miejscowe, nawet księża. Te osoby wyrzucano przy częstych „reorganizacjach” rad zarządzanych przez rady wyższego szczebla. Wola ludności poszczególnych wsi nie miała najmniejszego znaczenia. Niewygodnych radnych usuwano, a w ich miejsce powoływano nowych na mocy uchwały gminnej rady narodowej. Preferowano ludzi związanych z PPR (potem PZPR) i o niskim statusie majątkowym. Największa „akcja wymiany” radnych miała miejsce w 1948 roku.

Gminne rady narodowe w głosowaniu tajnym większością głosów wybierały zarząd gminny, jako organ wykonawczy. Zarząd składał się z wójta, podwójciego i trzech członków. Wybór wójta i podwójciego podlegał zatwierdzeniu przez starostę. Kompetencje zarządu były takie same jak przed wojną, jednak z czasem zaczęto pomniejszać ich rolę. Ich funkcje przejmowały prezydium rad narodowych spychając wójta do mało znaczącej w gminie roli wykonawcy poleceń prezydium GRN.

Zarząd gminy miał do pomocy urząd gminy z sekretarzem na czele. W urzędach zatrudniono więcej urzędników – referentów. Byli to referenci ds. administracyjnych, wojskowych, kontyngentów, podatkowych itp. Zatrudniano także woźnego. Wiązało się to ze wzrostem biurokracji. Po wojnie płace w administracji lokalnej były bardzo małe i z tego powodu wielu wykwalifikowanych urzędników przedwojennych odeszło z pracy. Z czasem zastąpili ich nowi – ukształtowani według zupełnie nowych wzorców.

Nie funkcjonowały żadne organy uchwałodawcze, zatem władze administracyjne same powoływały wójtów w nowych gminach. Tak też było w gminie Wierzchowo i Świerczyna.

²⁶ Dz.U. 1944 nr 5 poz. 22

Wójt sam dobierał sobie członków zarządu gminnego (podwójciego i ławników). Gminne rady narodowe rozpoczęły funkcjonowanie dopiero jesienią 1945 roku.

W latach 1945-1950 działała na Ziemiach Odzyskanych Komisja Ustalania Nazw Miejscowości, która stopniowo zmieniała nazwy niemieckie na nowe, polskie nazwy.

13 listopada 1945 roku powołano specjalne Ministerstwo Ziem Odzyskanych, które zajęło się administracją tych obszarów. Funkcjonowało do stycznia 1949 roku.

W 1946 roku nastąpiło scalenie obszarów Ziem Odzyskanych z resztą kraju. Utworzono nowe województwa (wrocławskie, olsztyńskie i szczecińskie), część obszarów włączono do dotychczasowych województw; poznańskiego, białostockiego, śląskiego i gdańskiego. Rozporządzenie weszło w życie 28 czerwca 1946 roku. Powiat drawski, wraz z gminą Wierzchowo, został włączony do województwa szczecińskiego. Przynależność do tegoż województwa trwała do 1950 roku.²⁷

Podział na powiaty w 1946 roku

Jak wspomniano wyżej powołano w powiecie drawskim gminy Wierzchowo (od 1945 roku) i Świerczyna (od 1946 roku). Tworzenie nowych gmin, zmiany nazewnictwa i inne problemy organizacyjne powodowały chaos w administracji. Aby zapanować nad tym, w 1948 roku, władze wojewódzkie wydały rozporządzenie, które szczegółowo regulowały podział administracyjny całego województwa szczecińskiego. Można ten dokument uznawać za akt powołania gmin Wierzchowo i Świerczyna.

²⁷ Dz.U. 1946 nr 28 poz. 177.

L. p.	Gromada	Gromada i przynależne do niej miejscowości	Rodzaj miejscowości	Dawna nazwa (niemiecka)
2	GROMADA	Pórzadło Wielkie	wieś	Gross Spiegel
3	GROMADA	Pokrzywno	przys.	Sponbrügge
		Suchowo	wieś	Zuchow
		Nowy Potok	przys.	Neu Springe
		Stary Potok	przys.	Alt Springe
4	GROMADA	Bronikowo	przys.	Brunksruhe
		Pomierzyn	wieś	Pammin
		Julianów	przys.	Julienhof
V. GMINA WIEJSKA RYDZEWO — RUETZOW				
1	GROMADA	Żółte	wieś	Schilde
2	GROMADA	Nowy Bogdaniec	przys.	Neu Schilde
3	GROMADA	Rydzewo	wieś	Rützw
		Nctno	wieś	Nuthagen
4	GROMADA	Lasocin	przys.	Friedewald
		Łabędzie	wieś	Labenz
5	GROMADA	Nowy Lubieniec	przys.	Neu Labenz
		Dolgie	wieś	Dolgen
		Krzepice	przys.	Charlottenhof
		Rogalin	przys.	Sabinenhof
VI. GMINA WIEJSKA STARA STUDNICA — ALT STUEDNITZ				
1	GROMADA	Sienica	wieś	Jakobsdorf
2	GROMADA	Lasy	przys.	Mermansfelde
		Stara Studnica	wieś	Alt Stüdnitz
		Karwice	przys.	Karwitz
3	GROMADA	Zofiówka	przys.	Sophienau
		Żórawno	przys.	Luisenheim
		Giżyno	wieś	Giesen
4	GROMADA	Wierzchucin	przys.	Christiansberg
		Zduny	przys.	Leisenthal
		Peplowo	wieś	Neufeld
VII. GMINA WIEJSKA ŚWIERCZYNA — GROSS LINICHEN				
1	GROMADA	Plawno	wieś	Plagow
		Luboradz	przys.	Luisenhof
2	GROMADA	Krosinek	przys.	Neukrug
3	GROMADA	Studniczka	wieś	Klein Studnitz
		Dobniewice	wieś	Eichenberg
4	GROMADA	Czekanów	przys.	Lennewitz
		Świerczyna	wieś	Gross Linchen
5	GROMADA	Chynów	przys.	Kienhof
6	GROMADA	Wielboki	wieś	Deutsch Fulhbeck
		Otrzep	wieś	Friedrichshorst
7	GROMADA	Mątwy	przys.	Mosfier
8	GROMADA	Sośnica	wieś	Herzberg
		Psięglowy	wieś	Hundskopf
VIII. GMINA WIEJSKA WIERZCHOWO — VIRCHOW				
1	GROMADA	Osiek Drawski	wieś	Wützig
2	GROMADA	Bonin	przys.	Bonin
3	GROMADA	Wierzchowo	wieś	Virchow
		Żabinek	wieś	Klein Sabin
		Darskowo	przys.	Friedrichshof
4	GROMADA	Komorno	przys.	Kutsau
		Żabin	gromada	Gross Sabin
5	GROMADA	Garbowo	przys.	Richterhof
6	GROMADA	Żeńsko	wieś	Schönfeld
		Nowe Łaski	wieś	Neu Laatzig
		Emilianów	przys.	Emilienhof
7	GROMADA	Strzelce	przys.	Jägerslust
		Bedlino	wieś	Neuhof
IX. GMINA WIEJSKA ZIOCIENIEC — FALKENBURG				
1	GROMADA	Cieszyno	wieś	Teschendorf
		Bedlino	przys.	Deatenhof
2	GROMADA	Drzeńsko	przys.	Dranzig
		Lubieszewo	wieś	Güntherhagen
		Zielinka	przys.	Grünhof
		Witów	przys.	Vier
3	GROMADA	Przybałów	przys.	Pribelow
		Bobrowo	wieś	Dietersdorf
		Bytyn	przys.	Luisenau
		Nisko	przys.	Johannist
		Rogalin	przys.	Sabinenhof
		Ugory	przys.	Bruckow

Oficjalny wykaz gmin i gromad w województwie szczecińskim (Szczeciński Dziennik Wojewódzki, 1948, nr 13, poz. 103).

Gmina Wierzchowo składała się z następujących gromad: Osiek Drawski (wsie i przysiółki: Osiek Drawski, Bonin), Wierzchowo (Wierzchowo, Żabinek, Darskowo,

Komorno²⁸), Żabin (Żabin, Garbowo, Żeńsko), Nowe Laski (Nowe Laski, Emilianów, Strzelce) i Będolino (Będolino).²⁹

W skład gminy Świerczyna weszły następujące gromady: Plawno (Plawno, dziś Pławno, Luboradz, Krosinek), Studniczka (Studniczka), Dębnowice (Dębnowice, Czekanów), Świerczyna (Świerczyna, Chynów), Wielboki (Wielboki), Otrzep (Otrzep, Mątwy), Sośnica (Sośnica) i Psiegłowy.³⁰

Powyższe gminy funkcjonowały w powyższych granicach do końca 1954 roku. Wykaz gromad PRL –u z 1952 roku potwierdza podział gminy Wierzchowo na 7 gromad i podział gminy Świerczyna na 8 gromad wiejskich.³¹

Ówczesny samorząd gminny zajmował się instytucjami oświatowymi, kulturalnymi, ochrony zdrowia, dróg lokalnych, gospodarki komunalnej, transportu.

Dochody samorządu pochodziły z różnego rodzaju opłat administracyjnych, targowych, za korzystanie z urządzeń komunalnych, pożyczek, dotacji Skarbu Państwa oraz dodatków do podatków państwowych (głównie podatek gruntowy).

Wspólnoty gromadzkie organizowały życie zbiorowe swojej gromady. Jednak ich rola zaczęła być ograniczana. Formalnie rozporządzały majątkiem gromadzkim, jednak niewiele go pozostało, ponieważ został upaństwowiony. Władze komunistyczne wprowadziły, bowiem podział majątku na państwowy, spółdzielczy i prywatny. Grunty gromadzkie i majątek gromadzki w tym podziale przeszły na własność państwa.

Do 1950 roku formalnie nadal działał samorząd gminny, jednak gminne rady narodowe uzyskały niewiele uprawnień do samodzielnego działania. (...) W systemie rad narodowych dominująca rola została powierzona organom wykonawczym i aparatowi urzędniczemu. Następowala biurokratyzacja życia publicznego. Szybko niszczał dawny majątek samorządowy, bo jego nowy właściciel – Skarb Państwa – nie potrafił temu skutecznie przeciwdziałać.³²

Samorzady gmin Wierzchowo i Świerczyna miały wiele trudnych zadań. Należało zagospodarować nowe obszary, naprawić mosty, drogi. Pomagano w akcji przesiedleńczej ludności niemieckiej. Organizowano osadnictwo nowych kolonistów.

Samorząd gminny nie miał prawa istnieć w socjalistycznym państwie. Na mocy ustawy z 20 marca 1950 roku *O terenowych organach jednolitej władzy państwowej*³³ zniesiono samorząd terytorialny (pozostał nadal okręg zwany gminą). Jego cały majątek przejęło państwo. Rozwiązano organy wykonawcze gmin (wójt i zarząd gminy), rady gromadzkie. Ich kompetencje przejęły rady narodowe. Wprowadzono wtedy jednolity system władz i administracji terenowej oparty na wzorach radzieckich. Rady narodowe *były organami władzy państwowej w jednostkach podziału terytorialnego i na ich obszarze kierowały działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną. Na czele rad stały prezydia, które w praktyce przejęły funkcję rad narodowych*³⁴. Rady narodowe wybierano w wyborach

²⁸ Zapewne błąd, ta miejscowość występowała w sąsiedniej gminie. Zapewne chodziło o Radomyśl.

²⁹ *Szczeciński Dziennik Wojewódzki*, 1948, nr 13, poz. 103

³⁰ Tamże.

³¹ *Wykaz gromad PRL według stanu na dzień 1 lipca 1952*, Warszawa 1952.

³² Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 36.

³³ *Dziennik Ustaw*, 1950, nr 14, poz. 130.

³⁴ Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001, s. 396.

powszechnych (sterowanych i reżyserowanych) przez miejscową ludność³⁵. Pierwsze wybory przeprowadzono dopiero w 1954 roku.

W ten sposób pełnię władzy w gminie przejęły rady narodowe oraz prezydium – organ kolegialny. Już wcześniej obniżano rolę wójta i zarządu, teraz zlikwidowano te pozostałości *sanacyjnej Polski*. Prezydium zbierały się na sesjach podobnie jak wcześniej zarządy gminy. Pozostały nadal urzędy gminy pracujące pod kierunkiem sekretarzy gmin. Sekretarze wchodzili odtąd w skład prezydium.

Sołtysi do tej pory podlegali wójtom i starostom, od czasu wejścia przepisów z 1950 roku podlegali przewodniczącym gminnych rad narodowych.

Ważą zmianą w administracji tych okolic było powołanie województwa koszalińskiego w 1950 roku. W dniu 6 lipca 1950 roku rozpoczęło działalność nowe województwo. W skład nowego województwa wszedł także powiat drawski wraz z gminami Świerczyna i Wierzchowo.³⁶

Po 1952 roku rozpoczęto przygotowania do wielkich zmian w administracji lokalnej. Gminy powołane w części kraju jeszcze w połowie XIX wieku miały zostać zastąpiono przez bardziej „socjalistyczny” podział lokalny kraju.

³⁵ Tamże.

³⁶ Dz.U. 1950 nr 28 poz. 255.

GROMADZKIE RADY NARODOWE

Już w 1953 roku rozpoczęto przygotowania do zmian w podziale administracyjnym kraju na najniższym szczeblu. Gminy miały zastąpić mniejsze jednostki – gromady. Celem reformy miało być *włączenie coraz szerszych rzesz pracujących do udziału w rządzeniu państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi.*

Zlikwidowano już samorząd gminny, teraz likwidacji miały ulec także gminy. Kraj miał ulec zupełnej przebudowie. Gromady miały stać się załączkiem dużych, kolektywnych gospodarstw rolnych, coś na kształt radzieckich kolchozów.

25 września 1954 roku, weszła w życie ustawa o reformie podziału administracyjnego.³⁷ W miejsce dotychczasowych gmin powstały nowe gromady, położone na terenie jednej lub sąsiadujących ze sobą dawnych gmin. Nowe gromady miały mieć powiązania komunikacyjne, wspólne *urządzenia gospodarcze, kulturalne, zdrowotne*. Liczba mieszkańców miała się wahać od tysiąca do trzech tysięcy, powierzchnia od 15 do 50 kilometrów kwadratowych. Na czele całości stała Gromadzka Rada Narodowa z Prezydium (przewodniczący, zastępca, sekretarz prezydium i dwóch, trzech członków).

Początkowo Gromadzkie Rady Narodowe (GRN) miały bardzo wąskie kompetencje. Według ustawy gromadzkie rady: *kierują w swoim zakresie na terenie gromady działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną* (art. 10). W praktyce, zostały głównie sprowadzone do wykonywania zarządzeń władz powiatowych. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, sprawowało szczegółową kontrolę nad działalnością władz gromadzkich.

Gromada uchwałała budżet (z czego połowa szła na kilkusobową administrację), zarządzała mieniem gromadzkim, prowadziła sprawy meldunkowe i rejestrację rowerów. Budżety gromadzkie powiązane były z budżetem powiatowym. Bez wsparcia władz powiatowych żadne inwestycje nie mogły być prowadzone, gdyż przekraczało to możliwości niewielkiej gromady. W tych czasach w niewielkim zakresie remontowano drogi sposobem szarwarkowym. Głównym zadaniem gromad okazało się organizowanie rolnictwa w celu powiększenia zbiorów i maksymalne zrealizowanie narzuconych planów skupu i podatków.

Gromady obejmowały kilka wsi, często nie mając na swoim terenie prawie żadnych instytucji użyteczności publicznej z wyjątkiem szkół. Często Gminne Spółdzielnie, ośrodki zdrowia, komendy MO itp. pozostawały poza granicami gromady skazując gromady na niesamodzielny byt.

Sołtysi w historii miewali lepsze i gorsze okresy, ale byli zawsze. Obowiązki sołtysów przejęli pełnomocnicy gromadzkich rad narodowych, powoływani przez gromadzką radę narodową. *Pełnomocnik działał w oparciu o wytyczne GRN i był łącznikiem między gromadą a wsią.* Do jego zadań należało organizowanie czynów społecznych, zwoływał też zebrania wiejskie, *wpływał na polityczno-społeczne postawy wsi, informował GRN o skargach i postulatach ludności.* Wystawiał świadectwa pochodzenia zwierząt. Co tydzień uczestniczył w odprawach w biurze gromadzkim. Instytucja pełnomocników nie sprawdziła się i nigdy nie została przez wieś zaakceptowana. Pełnomocnik nie był przez nich wybierany i nie reprezentował wsi. Był po prostu przedstawicielem władzy, egzekwującym wykonywanie

³⁷ Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191.

przez obywateli obowiązków wobec państwa. W latach 1954–1958, zebrania wiejskie nie mogły uchylać żadnych uchwał, mogły jedynie zgłaszać postulaty³⁸.

191

U S T A W A

z dnia 25 września 1954 r.

o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych.

W celu

- włączenia coraz szerszych rzesz pracujących chłopów do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijania ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi,
- sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności,
- dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerszych mas pracujących wsi — stanowi się, co następuje:

R o z d z i a ł 1.

U t w o r z e n i e g r o m a d.

Art 1.

W miejsce dotychczasowych gmin i gromad tworzy się nowe gromady, jako jednostki podziału administracyjnego wsi.

Art. 2.

W skład gromady powinny wchodzić wsie, położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązane komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne.

Fragment ustawy o podziale administracyjnym wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191)

Gromady miały się stać zalążkiem przyszłych dużych kolektywnych gospodarstw rolnych. Powoli wprowadzano kolektywne formy gospodarowania. Na przykład w wykonywaniu siewów, poszczególne wsie miały współzawodniczyć i dodatkowo cała gromada współzawodniczyła z inną gromadą. Formalnie każde gospodarstwo rolne było prywatne i oddzielne, lecz plany siewów, omłotów itd. układano wspólnie i każdy rolnik, który za wcześnie lub za późno zasiał zboże mógł mieć kłopoty. Według planu, akcja żniwna w 1955 roku, miała się skończyć 15 sierpnia i do 1 września każda wieś miała odstawić 100% swoich zobowiązań w zbożu. Większość plonów należało oddać za symboliczne pieniądze na rzecz państwa, dopiero nadwyżki można było sprzedać. Za nie wykonanie planów groziły kary. Do najłagodniejszych należało wywieszenie nazwiska „opornego chłopca” na specjalnej tablicy przed biurem gromadzkim.

W październiku 1956 roku, dawny system stalinowski upadł. Władzę przejął Władysław Gomułka. Na razie wycofano się z projektu powszechnej kolektywizacji. System podziału na małe gromady nie odpowiadał tym planom.

Od lutego 1958 roku weszła w życie nowa ustawa o radach narodowych, dająca im większe uprawnienia.³⁹ Rozpoczęto także proces komasacji gromad w większe jednostki,

³⁸ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 37.

³⁹ Dz.U. z 1958 nr 5 poz. 16 (tekst ujednolicony Dz. U. z 1975 nr 26 poz. 139)

bowiem większość z nich była kompletnie nieefektywna. W województwie koszalińskim do 1972 roku, zlikwidowano większość gromad. Przy tworzeniu gromad propaganda tłumaczyła, że władza będzie bliżej ludzi. Gdy rozpoczęto scalanie gromad, nie było żadnej akcji propagandowej, więc ludzie odbierali to z nieufnością.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku, precyzyjniej sformułowano zakres działania rad narodowych i ich kompetencje. Rada uchwalała na posiedzeniach lub rozpatrywała akty o zasadniczym znaczeniu dla podległego terytorium, jak budżet, plan społeczno-gospodarczy, sprawozdania z jego wykonania. Do zadań gromadzkich rad należały w szczególności: *współdziałanie z kółkami rolniczymi, spółdzielniami produkcyjnymi, dbanie o prawidłową gospodarkę w lasach, współdziałanie ze spółdzielniami w zakresie zaopatrzenia i usług, zarząd mieniem gromadzkim, drobnymi zakładami produkcyjnymi, usługowymi, zabezpieczenie pomieszczeń i obsługa szkół podstawowych, przysposobienia rolniczego, izb porodowych, bibliotek*. Aparatem wykonawczym i zarządzającym rady było prezydium, opiniodawczym i kontrolnym komisje rady. Organami pomocniczymi gromadzkich rad byli sołtysi i zebrania wiejskie. Prezydium (przewodniczący i 4-5 członków) jako organ wykonawczo-zarządzający rady, reprezentowało radę na zewnątrz i organizowało pracę rady narodowej. Przewodniczący prezydium wybrany przez radę, musiał być zatwierdzony przez Powiatową Radę Narodową. Komisje rady opiniowały i inicjowały sprawy mające być przedmiotem sesji, kontrolowały działalność aparatu prezydium i całej rady. Szefowie komisji gromadzkich nie wchodzili w skład prezydium.

Sekretarz gromadzki nie wchodził odtąd w skład prezydium, stojąc na czele biura gromadzkiego, złożonego z kilku urzędników (referentów). W biurze gromadzkim pracował też przewodniczący, jako etatowy pracownik.

Pierwsze wybory do rad gromadzkich przeprowadzono 5 grudnia 1954 roku. Tym wyborom towarzyszyła wielka akcja propagandowa. Kolejne wybory również przeprowadzono w podobny sposób. Frekwencja zawsze zbliżała się do 100%, tyle samo głosowało na jedyną listę wyborczą – Front Jedności Narodu. Mimo, że wyniki były z góry znane władze przywiązywały, wzorem ZSRR, dużą wagę do wyborów. Pierwsze dwie kadencje rad narodowych były trzyletnie (1955-1958, 1958-1961). Od 1961 roku kadencje rad narodowych były czteroletnie. Wybory miały miejsce w latach 1961, 1965 i 1969.⁴⁰

Przed każdymi wyborami, na wsiach przeprowadzano kampanię wyborczą, co oznaczało zebranie, na którym mieszkańcy mieli wysuwać swoje postulaty (np. budowy drogi czy szkoły). Realne postulaty stawały się programem wyborczym. Z ich wypełnieniem bywało różnie. Jednym z problemów ówczesnej administracji było rozdrobnienie. W dawnej gminie utworzono po kilka gromadzkich rad narodowych z osobnymi biurami gromadzkimi. Każdej z tych gromad należało zapewnić lokal, sprzęt biurowy i kadry. Często był z tym duży problem. Pensje były niskie i trudno było znaleźć kompetentne osoby do pracy.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku, na wsiach na nowo powołano sołtysów i zwoływano okresowo zebrania wiejskie. Artykuł 72, punkt 1 i 2 głosił: *Celem rozpatrywania spraw dotyczących poszczególnych wsi, wchodzących w skład gromady zwołuje się zebranie mieszkańców tych wsi (zebranie wiejskie). Dla zapewnienia stałej łączności między poszczególnymi wsiami a gromadzką radą narodową i jej prezydium mieszkańcy wsi wybierają sołtysa*. Powrócono do zebrań wiejskich. Sołtys uczestniczył

⁴⁰ Daty wyborów: 5 grudnia 1954, 2 lutego 1958, 16 kwietnia 1961, 30 maja 1965, 1 czerwca 1969.

w sesjach GRN z głosem doradczym.

Dla wsi polskiej okres po 1956 roku, często jest nawet dobrze oceniany przez świadków. Po latach represji wiele się zmieniło. Władze przestały na siłę tworzyć spółdzielnie produkcyjne i PGR-y, co dało szybki efekt wzrostu produkcji rolnej. Zmniejszono wymiary obowiązkowych dostaw, oraz podatków. Podniesiono ceny skupu. Polepszyło się zaopatrzenie sklepów, w tym także w materiały budowlane tak potrzebne na wsi. Władze państwowe położyły duży nacisk na spółdzielczość mleczarską, ogrodniczą i kredytową (Spółdzielnie Oszczędnościowo-Kredytowe). Utworzono Państwowe Ośrodki Maszynowe (POM), które świadczyły usługi maszynowe dla rolników. Władze postawiły na szkolenia rolnicze (organizowane w sezonie jesienno-zimowym). Wieś „zasypano” nawozami sztucznymi, które należało obowiązkowo wykupić⁴¹. Propagowano uprawę warzyw i owoców. Przy biurze gromadzkim rozpoczęła działalność gromadzka służba rolna, złożona z agronoma i zootechnika gromadzkiego. Rozpoczęto weryfikacje gospodarstw rolnych pod względem rentowności. Duży nacisk kładziono na powstawanie kółek rolniczych, mogących po preferencyjnych cenach kupować maszyny rolnicze. Kółka prawie siłą zakładano w każdej wsi. Z czasem tworzone Międzykółkowe Bazy Maszynowe, mające na celu stworzenie lepszych usług dla rolników. Jednak władze nie zrezygnowały całkiem z zamierzeń kolektywizacji rolnictwa. Podtrzymywano nierentowne Państwowe Gospodarstwa Rolne oraz spółdzielnie produkcyjne, które się nie rozwiązały. W PGR-ach nadal panował bałagan i marnotrawstwo. Wiele jeszcze było marnotrawstwa w Gminnych Spółdzielniach, mających monopol na handel, skup i usługi na wsiach. Kółka rolnicze i MBM-y, wyróżniały się brakiem dbałości o sprzęt rolniczy⁴².

⁴¹ Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II...*, s. 270.

⁴² Tamże, s. 271.

UWAGA

**W NASZEJ GROMADZIE
SĄ I TACY PATRIOCI JAK:**

Ob. _____

Ob. _____

Ob. _____

którzy z honorem w 100% wykonali
swoje obowiązki wobec Państwa.

Swoją postawą zasłużyli sobie na
szacunek całej naszej gromady —
bierzmy z nich przykład.

Sprzedajmy w terminie zboże
Państwu, płacimy podatki i kontrak-
tujmy żywiec.

**CAŁA GROMADA BIERZE WZÓR
Z PRZODUJĄCYCH
CHŁOPÓW - PATRIOTÓW**

**KOŁO GROMADZKIE
Z. M. P.**

Lab. Zobl. Graf. Przem. Teren. Zakład w Lubowie
• 341 21.10.51. A-4-11679 300 A1 plama: k1 VII 65 gr 21.10.-21.10.51

PRZYKŁAD PLAKATU Z EPOKI GROMADZKICH RAD NARODOWYCH

Dużo sił i środków poświęcono słusznej akcji podniesienia poziomu oświaty, czytelnictwa i zwalczania analfabetyzmu. Na tym polu działały biblioteki gromadzkie. Borykały się one często z licznym problemami.

Jedynymi tolerowanymi partiami politycznymi na wsi było Zjednoczone Stronnictwo Ludowe, cieszące się dość dużym poparciem, oraz Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Ta druga cieszyła się małą popularnością. Nowych członków trudno było pozyskać.

W latach sześćdziesiątych, nakłaniano do tworzenia kół gospodyń wiejskich dla kobiet na wsiach. Nazywano je *samorządem wiejskim kobiet*. Te organizacje były często jedynymi organizacjami propagującymi kulturę na wsi i położyły wielkie zasługi w zachowaniu tradycji i kultury ludowej. Integrowały także społeczność wiejską. Podnosiły poziom gospodarstw domowych. Władze państwowe położyły duży nacisk, na podniesienie kultury rolnej. Na wsiach odbywały się wykłady wykształconych agronomów i zootechników. Na takie wykłady przybywały nieraz tłumy chętnych. W gromadach w końcu lat sześćdziesiątych powstały gromadzkie służby rolne, złożone z agronomów i zootechników często z wyższym wykształceniem.

W tym okresie powstało wiele nowych ochotniczych straży pożarnych (lata 50 i 60

-te). Powstawały oddolnie, spontanicznie. Mimo, że władze im sprzyjały, brakowało dla nich pomieszczeń na remizy i sprzętu przeciwpożarowego. Remizy budowano głównie czynem społecznym, co doskonale integrowało społeczność wiejską.

Dużą wagę przykładano do ochrony przeciwpożarowej. Każde gospodarstwo rolne musiało posiadać przygotowane na wypadek pożaru: wiadra, bosaki itp. Sprawdzaly to regularnie specjalne komisje.

Zachęcano do czynów społecznych, dzięki którym wiele wsi zyskało utwardzone drogi. Wiele szkół, remiz i innych obiektów, powstało właśnie w ten sposób. Był to również czas ogólnopolskiej akcji „Tysiąc Szkół na Tysiąclecie”⁴³. Szkoły budowano przy pomocy środków, pozyskanych z obowiązkowego Społecznego Funduszu Budowy Szkół.

Nowością było utworzenie Funduszu Gromadzkiego – była to obowiązkowa składka ludności, liczona od przychodowości gospodarstwa. Fundusz nie wchodził w skład budżetu, wykorzystywano go do budowy i remontu dróg gromadzkich. W ten sposób zlikwidowano obowiązki szarwarkowe istniejące od średniowiecza. Jednak z drugiej strony, propagowano czyny społeczne. Wiele wsi uczestniczyło w nich rzeczywiście z dużym zapałem, gdyż była to często jedyna metoda na budowę w danej miejscowości drogi, sklepu czy remizy. Również elektryfikacja wsi przebiegała przy udziale czynów społecznych w pracach niefachowych. Dzięki temu udało się zbudować też wiele nowych dróg.

Mimo reform gromady, nadal były zbyt małymi jednostkami terytorialnymi. Wiele gromad zależało od siebie nawzajem. Na przykład w jednej z nich była siedziba Gminnej Spółdzielni, która obsługiwała sąsiednie gromady. Podobnie było z lecznicami weterynaryjnymi, POM⁴⁴-ami i innymi. Dodatkowo panowały zbyt słabe warunki gospodarcze. Gromady zmieniły się w jednostki o charakterze administracyjnym. Zajmowały się one wydawaniem zaświadczeń i rozdziałem materiałów budowlanych. Gromady miały niski autorytet wśród ludności. Przewodniczący nie posiadali w większości nawet średniego wykształcenia. W biurze gromadzkim zarabiano się dość niewiele, co sprzyjało zatrudnianiu niekoniecznie kompetentnych osób.

Mimo wszystko, lata sześćdziesiąte były okresem stabilizacji na polskiej wsi. Przy braku większości materiałów budowlanych, powstało wiele nowych murowanych domów, powoli wkraczała mechanizacja rolnictwa (poprzez rozwój kółek rolniczych), zbudowano wiele szkół oraz budynków użyteczności publicznej, a także dróg. Większość wsi została zelektryfikowana.

W latach 1954-1972, w okolicy współczesnej gminy Wierzchowo funkcjonowały następujące gromadzkie rady narodowe (podział na „nowe gromady” opiewał się na dawnym podziale na „stare gromady”):

⁴³ 1000 lat państwa polskiego.

⁴⁴ Państwowy Ośrodek Maszynowy.

GROMADA ŚWIERCZYNA 1954-1972

W skład gromady Świerczyna weszły dotychczasowe gromady: Świerczyna, Dębnewice, Sośnica, Otrzep i Wielboki z dawnej gminy Świerczyna.⁴⁵

Gromada Świerczyna funkcjonowała w powyższych granicach niezmiennie do końca 1972 roku.

GROMADA WIERZCHOWO 1955-1972

W skład gromady Wierzchowo weszły dotychczasowe gromady: Wierzchowo, Osiek Drawski i Będolino z gminy Wierzchowo.⁴⁶

Z dniem 1 stycznia 1960 roku w skład gromady włączono obszar zlikwidowanej gromady Żabin (Żabin, Żabinek, Nowe Laski i Żeńsko)⁴⁷

W powyższych granicach gromada Wierzchowo funkcjonowała do końca 1972 roku.

GROMADA ŻABIN 1955-1959

W skład gromady Żabin weszły dotychczasowe gromady: Żabin, Żabinek, Nowe Laski i Żeńsko z gminy Wierzchowo.⁴⁸

Gromada Żabin funkcjonowała do końca 1959 roku. Z końcem tego właśnie roku została zlikwidowana i jej obszar włączono do sąsiedniej gromady Wierzchowo.⁴⁹

⁴⁵ Dz. Urz. WRN Koszalin, 1954, nr 17, poz. 72. Północne obszary dawnej gminy Świerczyno włączono w skład powiatu szczecinieckiego.

⁴⁶ Dz. Urz. WRN Koszalin, 1954, nr 17, poz. 72

⁴⁷ Dz. Urz. WRN Koszalin, 1959, nr 10, poz. 52.

⁴⁸ Dz. Urz. WRN Koszalin, 1954, nr 17, poz. 72

⁴⁹ Dz. Urz. WRN Koszalin, 1959, nr 10, poz. 52.

6. gromadę Rzeczenica z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Rzeczenicy; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Rzeczenica, Gwieździn z gminy Rzeczenica oraz Grodzisko z gminy Łoża;

7. gromadę Koczała z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Koczale; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Koczała, Łękinia i Bielsko z gminy Koczała;

8. gromadę Polnica z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Polnicy; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Polnica, Czarnoszyce i Kielcin z gminy Człuchów;

9. gromadę Rychnowy z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Rychnowach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Rychnowy, Niezwywiec i Brzeźno z gminy Człuchów;

10. gromadę Brzezie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Brzeziu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brzezie, Trzmielewo i Pieniężnica z gminy Brzezie;

11. gromadę Biały Bór z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Białym Borze; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brzeźnica, Grabow i Kaliska z gminy Brzezie;

12. gromadę Drzonowo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Drzonowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Drzonowo, Biała, Dyminek i Bielica z gminy Brzezie;

13. gromadę Mosiny z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Mosinach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Mosiny, Bukowo, Dębica z gminy Wierzchowo oraz Myślągoszcz z gminy Strzeżona;

14. gromadę Jęczniki Wielkie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Jęcznikach Wielkich; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Jęczniki Wielkie i Wierzchowo z gminy Wierzchowo oraz Głędowo z gminy Człuchów;

15. gromadę Chrzastowo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chrzastowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chrzastowo, Jęczmierz z gminy Wierzchowo oraz Biskupnica z gminy Łoża;

16. gromadę Przechlewo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Przechlewie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Przechlewo, Lisewo, Pakotulisko, Rudniki i Łubianka z gminy Przechlewo;

17. gromadę Nowa Wieś z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Nowej Wsi; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Nowa Wieś, Przechlewko, Nowa Brda i Krasne z gminy Przechlewo oraz gromada Żoźna z gminy Koczała;

18. gromadę Sapolno z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Sapolnie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Sapolno, Płaszczycza i Dąbrowa Człuchowska z gminy Przechlewo;

19. gromadę Cierznie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Cierzniach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Cierznie, Prusinowo i Rozwory z gminy Cierznie;

20. gromadę Sierpowo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Sierpowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Sierpowo, Sokole, Domisław, Krzemieniewo z gminy Cierznie oraz Łędyczek Leśny z wybudowaniami Sródborze, Sierpówko, Leśnica, Smużek, Brzozówko, Borówno, Rębno, Prądy, Buszkowo i Ostrze z miasta Łędyczek, powiatu złotowskiego;

21. gromadę Bińcze z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bińczu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bińcze z gminy Cierznie oraz Biernatka i Olszanowo z gminy Łoża;

22. gromadę Pietrzykowo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Pietrzykowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Pietrzykowo, Trzyniec, Starzno, Dzwierzno, i Brda Piłska z gminy Koczała, powiatu człuchowskiego.

§ 4.

W powiecie drawskim, w województwie koszalińskim tworzą się następujące gromady:

1. gromadę Chlebowo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chlebowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chlebowo, Stare Worowo z gminy Ostrowice oraz Cieszyno z gminy Złocieniec;

2. gromadę Dalewo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dalewie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dalewo, Suliszewo i Zarnańsko z gminy Drawsko;

3. gromadę Dołgie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dołgim; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dołgie z gminy Rydzewo, Gronowo, Przytoń i Borno bez kolonii Kolno z gminy Ostrowiec;

4. gromadę Kalisz Pomorski z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kaliszu Pomorskim; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dębsko, Cybowo z gminy Kalisz Pomorski;

5. gromadę Lubieszewo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lubieszewie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Lubieszewo i Stawno z gminy Złocieniec oraz Linowo z gminy Drawsko;

6. gromadę Łabędzie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Łabędziu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Łabędzie z gminy Rydzewo i Karsibór z gminy Brzeźno, powiatu białogardzkiego;

7. gromadę Mielenko Drawskie z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Mielenku Drawskim; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Mielenko Drawskie, Gudowo, Jankowo, Oleszno i Bucierz z gminy Drawsko, Konotop, Nowy Łowicz i Żołędowo z gminy Pożrzańskie oraz Karwice z gminy Stara Studnica;

8. gromadę Ostrowice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Ostrowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Ostrowice, Sielcino, Jelenino, Szczycienko i kolonia Kolno z dotychczasowej gromady Borne z gminy Ostrowice oraz Donatowo z gminy Brzeźno powiatu białogardzkiego;

9. gromadę Pomierzyn z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Pomierzynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Pomierzyn, Pożrzańskie Wielkie, Suchowo z gminy Pożrzańskie Wielkie, Gilyzno z gminy Stara Studnica oraz Prostynia z gminy Kalisz Pomorski;

10. gromadę Rydzewo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Rydzewie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Rydzewo, Nętno i Żółte z gminy Rydzewo;

11. gromadę Stara Korytnica z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Starej Korytnicy; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Stara Korytnica i Biały Źródło z gminy Kalisz Pomorski, Łowicz Wałecki z gminy Hanki powiatu wałeckiego oraz Nowa Studnica z gminy Barnimie, powiatu choszczeńskiego, województwa szczecińskiego;

12. gromadę Stara Studnica z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Starej Studnicy; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Stara Studnica, Sienica, Pępówek z gminy Stara Studnica oraz Orla z gminy Hanki, powiatu wałeckiego;

13. gromadę Świerczyna z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Świerczynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Świerczyna, Dębniwice, Sońnica, Otrzęp z gminy Świerczyna;

14. gromadę Wierzchowo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wierzchowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Wierzchowo, Osiek Drawski i Będolino z gminy Wierzchowo;

15. gromadę Złocieniec z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Złocieniu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bobrowo bez obszaru Kaleńsko, Kosobudy, Darskowo i Rzęsnica z gminy Złocieniec;

16. gromadę Żabin z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Żabinie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Żabin, Żabinek, Nowe Łaski i Żeńsko z gminy Wierzchowo.

Akt powołania gromadzkich rad narodowych w powiecie drawskim (Dz. Urz. WRN Koszalin, 1954, nr 17, poz. 72)

Okres gromadzkich rad narodowych trwał w latach 1954-1972. Cechował się częstymi zmianami administracyjnymi, szczególnie w pierwszych latach. Jednostki te były zbyt małe, a gromadzkie rady narodowe zbyt słabe finansowo i miały bardzo wąskie kompetencje, (mimo stopniowego rozszerzania ich funkcji i tworzenia coraz to większych gromad). Gromady zarządzane były przez miejscowych działaczy społecznych. Niewielu z nich miało większe niż podstawowe wykształcenie. Gromady powstały w okresie stalinowskim i zupełnie nie przystawały do rzeczywistości lat siedemdziesiątych.

GMINNA RADA NARODOWA WIERZCHOWO 1972-1990

Od 1954 roku, istniał podział kraju na gromady. Jednostki te były zbyt małe i nie sprawdziły się. Podjęto więc zasadnicze środki zmierzające do zmian. Te sprawy omawiał VI Zjazd PZPR w 1971 roku, oraz VI Plenum PZPR w 1972 roku. 29 listopada 1972 roku Sejm uchwalił ustawę *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*⁵⁰.

Od 1973 roku rozpoczęły działalność nowe gminy, często w dawnych granicach. Na podstawie uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koszalinie powołano gminę Wierzchowo w powiecie drawskim. W skład gminy weszły sołectwa: Bedlino, Garbowo, Nowe Laski, Osiek Drawski, Otrzep, Sośnica, Świerczyna, Wielboki, Wierzchowo, Żabin i Żabinek.⁵¹

⁵⁰ Dz.U. 1972, nr 49, poz. 312.

⁵¹ Dz. Urz. WRN Koszalin, 1972, nr 13, poz. 76.

312

USTAWA

z dnia 29 listopada 1972 r.

o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych.

W celu stworzenia korzystniejszych warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego wsi, intensyfikacji rolnictwa i poprawy warunków bytowych mieszkańców oraz w celu pogłębienia demokracji socjalistycznej, dalszego wzmocnienia roli i auryteletu rad narodowych i ich organów na terenach wiejskich, a także dla usprawnienia ich działalności stanowi się, co następuje:

Rozdział 1.

Gminy.

Art. 1. 1. Tworzy się gminy jako podstawowe jednostki podziału administracyjno-gospodarczego na terenach wiejskich, stwarzające ze względu na swoje rozmiary, potencjał gospodarczy i urządzenia odpowiednie warunki dla kierowania rozwojem gospodarczym i społeczno-kulturalnym oraz dla zaspokajania potrzeb mieszkańców.

2. Znosi się dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady.

3. Znosi się osiedla jako odrębne jednostki podziału administracyjnego.

Art. 2. W ustawie z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (Dz. U. z 1963 r. Nr 29, poz. 172), zwanej w dalszych przepisach ustawą, wprowadza się po rozdziale 7 nowy rozdział 7a w brzmieniu:

„Rozdział 7a

Przepisy szczególne dotyczące gminnych rad narodowych.

Art. 65a. 1. Gminna rada narodowa jest organem władzy państwowej i podstawowym organem samorządu społecznego na terenie gminy.

2. Liczbę członków gminnej rady narodowej ustala powiatowa rada narodowa w granicach od 20 do 50.

3. Organem administracji państwowej w gminie oraz organem wykonawczym i zarządzającym gminnej rady narodowej jest narzecznik gminy.

Art. 65b. 1. Do gminnych rad narodowych, ich organów i radnych stosuje się odpowiednio przepisy innych rozdziałów ustawy, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami niniejszego rozdziału.

2. Przepisów innych rozdziałów ustawy oraz przepisów szczególnych dotyczących prezydentów rad narodowych, nie stosuje się do prezydentów gminnych rad narodowych.

Art. 65c. 1. Gminna rada narodowa zapewnia wykonanie na terenie gminy zadań państwowych, wzrost i unowocześnienie produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji rolnej, rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny gminy, zaspokajanie potrzeb bytowych ludności oraz umocnienie dyscypliny społecznej.

2. Gminna rada narodowa w szczególności:

- 1) zapewnia wykonanie zadań gospodarczych i społecznych wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju,

- 2) ustala zasadnicze kierunki rozwoju gminy i środki zapewniające realizację związanych z tym zadań,
- 3) organizuje działalność społeczną dla wykonywania zadań gminnej rady narodowej,
- 4) wpływa na rozwijanie zespołowych form gospodarowania na wsi i organizowanie współpracy między społecznymi i indywidualnymi formami gospodarki, na rozwijanie specjalizacji i kooperacji indywidualnych gospodarstw oraz na przyspieszanie postępu agro- i zootechnicznego w produkcji rolnej,
- 5) zapewnia rozwój zakładów, instytucji i urzędów służących zaspokajaniu potrzeb gospodarczych i społeczno-kulturalnych ludności,
- 6) koordynuje na terenie gminy działalność jednostek państwowych i spółdzielczych oraz organizacji społecznych w zakresie realizacji zadań wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju oraz zadań istotnych dla rozwoju gminy i dla poprawy warunków życiowych jej mieszkańców, a także ochrony środowiska,
- 7) sprawuje kontrolę nad jednostkami państwowymi i spółdzielczymi oraz organizacjami społecznymi działającymi na terenie gminy, zwłaszcza pod względem ich gospodarności i właściwego podejścia do potrzeb obywateli, a także w zakresie przestrzegania dyscypliny, ładu i porządku.

Art. 65d. 1. W wypadkach uzasadnionych charakterem lub rozmiarami podejmowanych zadań gminne rady narodowe współdziałają z sąsiednimi radami narodowymi i w związku z tym mogą w szczególności:

- 1) podejmować wspólne uchwały,
- 2) zawierać porozumienia co do realizacji określonego zadania i jego finansowania oraz powoływać, w miarę potrzeby, jednostki organizacyjne dla jego realizacji,
- 3) ustalać zasady wspólnego korzystania z określonych obiektów i urządzeń,
- 4) tworzyć wspólne fundusze celowe,
- 5) organizować wykonanie określonych zadań w czynię społecznym,
- 6) podejmować wspólne akcje o charakterze społecznym, kulturalnym lub zdrowotnym.

2. Podejmując wspólne przedsięwzięcia rady narodowe organizują wspólną kontrolę ich wykonania.

Art. 65e. Na sesjach gminna rada narodowa w szczególności

- 1) uchwała:
 - a) wieloletnie i roczne plany społeczno-gospodarczego rozwoju gminy,
 - b) plany finansowania zadań objętych wieloletnimi planami oraz roczne budżety,
 - c) zadania przewidziane do wykonania w czynię społecznym oraz wysokość stawek świadczących na fundusz gminny i sposób jego wykorzystania,

Fragment ustawy o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312).

- Nowe Gronowo, Prusinowo, Rozwory, Słupia, Stare Gronowo, Strzeżona i Uniechów;
- 5) gminę **Przechlewo** z siedzibą gminnej rady narodowej w Przechlewie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Dąbrowa Człuchowska, Garbek, Lisewo, Łubianka, Nowa Wieś, Pawłówek, Przechlewko, Przechlewo, Rudniki, Sapolno i Zoła;
 - 6) gminę **Rzeczenica** z siedzibą gminnej rady narodowej w Rzeczenicy; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Brzezie, Dzików, Gwieździn, Międzybórz, Olszanowo, Pieniężnica, Rzeczenica i Trzmielewo.

§ 4

W powiecie **drawskim**, województwie koszalińskim tworzy się następujące gminy:

- 1) gminę **Drawsko Pomorskie** z siedzibą gminnej rady narodowej w Drawsku Pomorskim; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Dalewo, Gudowo, Jankowo, Konotop, Linowo, Łabędzie, Mielenko Drawskie, Nętno, Olchowiec, Rydzewo, Suliszewo, Zagodo, Zaranisko, Zbrojewo, Ziemsko i Zółte;
- 2) gminę **Kalisz Pomorski** z siedzibą gminnej rady narodowej w Kaliszu Pomorskim; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Biały Zdrój, Cybowo, Dębsko, Giżyno, Jasnopole, Krężno, Pepliówek, Pomierzyn, Pożrzadło Wielkie, Prostynia, Sienica, Stara Korytnica, Stara Studnica i Suchowo;
- 3) gminę **Ostrowice** z siedzibą gminnej rady narodowej w Ostrowicach; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Borne, Chlebowo, Cieminko, Dołgie, Denatowo, Gronowo, Jelenino, Nowe Worowo, Ostrowice, Płocie, Przytoń, Siecino, Smoładzeczno i Szczycienko;
- 4) gminę **Wierzchowo** z siedzibą gminnej rady narodowej w Wierzchowie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Będłino, Garbowo, Nowe Łaski, Osiek Drawski, Otrzep, Sośnica, Swierczyna, Wielboki, Wierzchowo, Zabini i Zabinek;
- 5) gminę **Złocieniec** z siedzibą gminnej rady narodowej w Złocieniu; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bobrowo, Cieszyno, Darskowo, Kosobudy, Lubieszewo, Rzęsnica, Stare Worowo, Stawno, Uraz i Warnięg.

§ 5

W powiecie **kołobrzeskim**, województwie koszalińskim tworzy się następujące gminy:

- 1) gminę **Dygowo** z siedzibą gminnej rady narodowej w Dygowie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bardy, Czernin, Dębogard, Dygowo, Gąskowo, Jazy, Lychowo, Miechęcino, Piotrowice, Polomino, Skoczów, Stojkowo, Stramnicza, Swielubie i Wrzosowo;
- 2) gminę **Gosćino** z siedzibą gminnej rady narodowej w Gosćinie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Dargocice, Gościno, Lubkowiec, Mółtowo, Ołuzna, Poblocie Małe, Ramlewo, Robuń, Skronie, Wartkowo i Zabrowo;
- 3) gminę **Kołobrzeg** z siedzibą gminnej rady narodowej w Kołobrzegu; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bogucino, Blotnica, Bogusławie, Drzonowo, Dźwirzyno, Grzybówo, Karcino, Korzystno, Niekanin, Nowogard, Nowy Borek, Obroty, Przećmino, Samowo, Sarbia, Stary Borek, Stramnica i Zielieniewo oraz miejscowość Rościęcino (obręb geodezyjny nr 39);
- 4) gminę **Ryman** z siedzibą gminnej rady narodowej w Rymaniu; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Dębica, Drozdowo, Gorawino, Jarkowo, Kinowo, Leszczyn, Ryman, Rzesznikowo i Starnin;
- 5) gminę **Siemyśl** z siedzibą gminnej rady narodowej w Siemyślu; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Białokury, Byszewo, Charzyno, Kędzyno, Morowo, Niemierze, Nieżyn, Siemyśl, Świecie Kołobrzeskie i Uneradz;
- 6) gminę **Ustronie Morskie** z siedzibą gminnej rady narodowej w Ustroniu Morskim; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Gwizd, Kukinia, Kukinka, Rusowo, Sianożęty i Ustronie Morskie.

§ 6

W powiecie **koszalińskim**, województwie koszalińskim tworzy się następujące gminy:

- 1) gminę **Będzino** z siedzibą gminnej rady narodowej w Będzinie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary

sołectw: Będzinko, Będzino, Dobiesławiec, Dobrze, Jamno, Komory, Łabusz, Łętko, Mścice, Popowo, Skrzyszewo i Strzeżenica;

- 2) gminę **Bobolice** z siedzibą gminnej rady narodowej w Bobolicach; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Chlebowo, Chmielno, Chociwle, Dargiń, Drzewiany, Głodowa, Gozd, Górawino, Jatynia, Klanino, Krępa Koszalińska, Kurowo, Łozice, Nowe Łozice, Pomorzany, Porost i Ubiedrze;
- 3) gminę **Biesiekierz** z siedzibą gminnej rady narodowej w Biesiekierzu; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Biesiekierz, Cieszyn, Gniazdowo, Krasnik, Łaski Koszalińskie, Nowe Bielice, Parnowo, Stare Bielice, Swiemino i Warnino;
- 4) gminę **Dobrzyca** z siedzibą gminnej rady narodowej w Dobrzycu; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Dobrzyca, Gaśki, Kiszkowo, Kładno, Słowienkowo, Smolne, Strachomino, Strzepowo, Smiechów, Tymień, Wierzchominko i Wierzchomino;
- 5) gminę **Manowo** z siedzibą gminnej rady narodowej w Manowie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Cewelino, Grzybnica, Karsinka, Kretomino, Manowo, Rosnowo, Wyszewo i Wyszebórz;
- 6) gminę **Mielno** z siedzibą gminnej rady narodowej w Mielnie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Chłopy, Mielenko, Mielno i Sarbinowo;
- 7) gminę **Sianów** z siedzibą gminnej rady narodowej w Sianowie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bielkowo, Cheimoniewo, Dzierżęcino, Garbno, Gorzebądź, Iwęcino, Karnieszewice, Kleszcze, Kędzierzyn, Klos, Kościernica, Lubiatowo, Maszkowo, Mokre, Osieki, Powidz, Rekowo, Rzepkowo, Skibno, Skwierzynka, Sowinko, Sucha Koszalińska, Szczeglino, Nowe Szczeglino, Węgorzewo Koszalińskie i Wierciszewo;
- 8) gminę **Swieszyno** z siedzibą gminnej rady narodowej w Swieszynie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Dunowo, Konikowo, Kurozwęz, Mierzyn, Niedalino, Niekłonicze, Raduszka, Sarzyno, Swieszyno i Zegrze Pomorskie.

§ 7

W powiecie **miastekkim**, województwie koszalińskim tworzy się następujące gminy:

- 1) gminę **Biały Bór** z siedzibą gminnej rady narodowej w Białym Borze; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Biała, Bielica, Biskupiec, Brzeźnica, Drzonowo, Dyminek, Grabowo, Kaliska, Kazimierz, Kołtki, Sepolno Małe, Sepolno Wielkie i Stepień;
- 2) gminę **Kepice** z siedzibą gminnej rady narodowej w Kępicach; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Barcino, Barwino, Biesowice, Bronowo, Darnowo, Korzybie, Mzdowo, Oblęże, Osowo, Plocko, Podgóry, Przytocko, Pustowo, Warcino i Zelice;
- 3) gminę **Koczała** z siedzibą gminnej rady narodowej w Koczale; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bielsko, Koczała, Łękinia, Pietrzykowo, Starzno, Trzynieć i Zależe;
- 4) gminę **Miastko** z siedzibą gminnej rady narodowej w Miastku; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Biała, Bobięcino, Dretyn, Dretynek, Gałka, Kawcze, Kowalewice, Lubkowo, Milocice, Okunino, Pasięka, Przęsino, Słosinko, Swierzenko, Swierzno, Swieszyno, Węgorzynko, Wołcza Mała i Wołcza Wielka;
- 5) gminę **Trzebielino** z siedzibą gminnej rady narodowej w Trzebielinie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bożanka, Broczyna, Cetyń, Gumieniec, Miszewo, Objezierze, Poborowo, Starkowo, Trzebielino i Zielin;
- 5) gminę **Zabno** z siedzibą gminnej rady narodowej w Zabnie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Barkocin, Dolsko, Głodowo, Kwisno, Łobzowo, Piaszczyzna, Podgórze, Popowice, Przyborze, Role, Turowo, Waldowo, Wiatrolom, Witanowo i Zagony.

§ 3

W powiecie **slawieńskim**, województwie koszalińskim tworzy się następujące gminy:

- 1) gminę **Darłowo** z siedzibą gminnej rady narodowej w Darłowie; w skład nowo utworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Barzowice, Bobolin, Boryszewo, Borzyszkowo, Cisowo, Dąbki, Dobiesław, Domasławice, Gleźnowo, Jeżyce, Jeżyce Kolonia, Jeżyczi, Kopań, Kopnica, Kowalewice, Kowalewiczki, Krupy, Nowy Jarosław, Porzece,

Akt powołania gminy Wierzchowo w 1972 roku (Dz. Urz. WRN Koszalin, 1972, nr 13, poz. 76)

W nowym ustroju gminnym, oddzielono funkcje stanowiące od wykonawczych. Organem uchwałodawczym, była gminna rada narodowa. Rada spośród swego grona wybierała prezydium i komisje. Przewodniczącym rady, zostawał zwyczajowo pierwszy sekretarz gminnego komitetu PZPR. Przewodniczący GRN, jego zastępcy i szefowie komisji, tworzyli prezydium gminnej rady narodowej. Na sesjach prezydium omawiano kwestie organizacyjne GRN, ale też podejmowano uchwały na przykład o zatwierdzeniu sołtysów.

Obsługą administracyjną i kancelaryjną gminnej rady narodowej i jej organów, zajmował się inspektor d/s rady narodowej i biuro rady. Inspektor służbowo podlegał przewodniczącemu, a zatrudniany i finansowany był przez Naczelnika.

Do zadań rady narodowej gminy, należało uchwalanie rocznych i wieloletnich planów społeczno-gospodarczych rozwoju gminy, oraz koordynowanie i kontrolowanie ich wykonania, uchwalanie budżetu na rok przyszły i kontrola jego wykonania, dysponowanie środkami funduszy celowych niezwiązanych bezpośrednio z budżetem, uchwalanie planu zagospodarowania przestrzennego terenu gminy.

Rada narodowa funkcjonowała w oparciu o uchwalony przez siebie regulamin. Obradowała na sesjach, na których podejmowała uchwały, które jako organ wykonawczy realizował naczelnik gminy.

Organami rady były: prezydium, komisje, a także Gminny Komitet Kontroli Społecznej, powołany na mocy ustawy z dnia 26 maja 1978 roku o zmianie ustawy o radach narodowych. Na czele prezydium (w skład, którego wchodził: przewodniczący, zastępcy oraz szefowie komisji gminnych), stał przewodniczący. Od 1974 roku przewodniczącym obligatoryjnie był I-szy sekretarz miejscowego komitetu PZPR. W niektórych gminach nawet nie przeprowadzano głosowania na forum rady, tylko przez aklamację zatwierdzano przewodniczącego, po zmianach personalnych w miejscowym Komitecie PZPR. Trzeba dodać, że sekretarze partyjni często byli przenoszeni z gminy do gminy, co wiązało się ze zmianami w prezydium.

Powołano urząd gminy, jako terenowy organ administracji państwowej do wykonywania zadań naczelnika gminy. Naczelnik gminy był powoływany i odwoływany przez wojewodę. Gminna rada narodowa mogła tylko wyrażać niewiążącą opinię o kandydaturze. Naczelnicy rzadko pochodzili z terenu gminy, chociaż często bywali związani z władzami powiatowymi. Byli to w większości ludzie z wyższym wykształceniem, mający często doświadczenie w pracy z administracją. W urzędach gmin zatrudniano osoby mające przynajmniej średnie wykształcenie, lub będące w trakcie uzupełniania wykształcenia. Była to zupełna nowość w administracji lokalnej, sprzyjająca profesjonalizacji administracji.

Ustanowienie gmin w 1973 roku, było przyznaniem się do porażki funkcjonowania gromadzkich rad narodowych. Powstały gminy, często prawie w dawnych granicach. Ustanowiono jednoosobowy organ wykonawczy przypominający dawnego wójta.

Urząd Gminy Wierzchowo rozpoczął pracę 1 stycznia 1973 roku na mocy ustawy z 29 listopada 1972 roku *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*⁵². Urząd funkcjonował w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r. w sprawie zakresu działania naczelnika gminy, organizacji i zadań urzędu gminy oraz

⁵² Dz.U. 1972, Nr 49, poz. 315.

niektórych spraw pracowniczych”⁵³.

Urząd gminy zasadniczo dzielił się na trzy części: Biuro Urzędu, Gminną Służbę Rolną i Urząd Stanu Cywilnego. Urząd gminy podzielony był na referaty, kierowane przez sekretarza Biura Urzędu Gminy. Ważną pozycję zajmował główny księgowy urzędu gminy.

Gminna Służba Rolna (GSR), kierowana była przez kierownika. GSR tworzył zespół kilku ludzi, sprawujący nadzór nad rolnictwem w gminie i organizujący jego sprawy. W latach osiemdziesiątych, GSR zostały przekształcone w referaty rolnictwa.

Gminnej Radzie Narodowej podlegały wszelkie instytucje gospodarcze i państwowe na terenie gminy (np. GS SCh i posterunki MO). Miały one obowiązek składania sprawozdań. Gminy stały się z zamierzenia okręgiem samowystarczalnym dla wsi. Na jego terenie działała Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, zbiorcza szkoła gminna, biblioteka gminna, gminny ośrodek zdrowia, spółdzielnia kółek rolniczych itp.

Ważne funkcje w środowisku wiejskim pełniły gminne spółdzielnie. *Gminne Spółdzielnie Samopomoc Chłopska są dominującą formą obrotu towarowego na wsi. Prowadzą one skup wszelkich artykułów rolniczych i zaopatrują wieś w artykuły potrzebne do produkcji rolnej oraz do konsumpcji. GS spełniają w imieniu państwa i zgodnie z ogólnospołecznym interesem funkcje organizatora rynku wiejskiego*⁵⁴. Gminne spółdzielnie spełniały zatem wiele funkcji. Zaopatrywały wieś we wszelkie potrzebne towary (od żywności po węgiel i materiały budowlane) i skupowały płody rolne od rolników. GS-y świadczyły też usługi np. transportowe, prowadziły działalność wytwórczą (wytwórnice wód gazowych, masarnie, piekarnie). Zajmowały się także działalnością kulturalną prowadząc Kluby Rolnika. Na czele GS-u stał prezes, zarząd oraz Walne Zgromadzenie członków spółdzielni.

Nadal funkcjonowały kółka rolnicze. W połowie lat siedemdziesiątych nastąpiła komasacja kółek i tworzono Spółdzielnie Kółek Rolniczych – SKR-y. Według ówczesnej definicji: *Celem działalności kółek rolniczych jest niesienie gospodarstwu chłopskiemu różnorodnej pomocy produkcyjnej, remontowanie maszyn, świadczenie usług budowlanych, rozwijanie wiedzy rolniczej, a także prowadzenie wielostronnej działalności społeczno-kulturalnej. Ponadto gminne SKR mają obowiązek prowadzenia własnej produkcji rolnej na obszarach przejmowanych od chłopów, którzy przechodząc na rentę lub emeryturę nie mają w rodzinie nikogo, komu mogliby przekazać gospodarstwo*⁵⁵.

Władze stawiały na rozwój kół gospodyń wiejskich. *Działalność kół gospodyń wiejskich dotyczy przede wszystkim spraw związanych z racjonalnym prowadzeniem gospodarstwa domowego, żywieniem rodziny, zdrowia i higieny, urządzenia mieszkań, wychowania dzieci i opieki nad nimi, uczestnictwa ludności wiejskiej w życiu kulturalnym itp*⁵⁶.

Powołanie gmin w tamtym okresie było całkiem dobrym posunięciem na miarę ustroju. Powstały większe jednostki terytorialne, które w ramach swego okręgu spełniały większość funkcji administracyjnych, gospodarczych i socjalnych ludności.

⁵³ Dz.U. 1972 nr 49, poz.315.

⁵⁴ Dyzna Gałaj, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978, s. 25.

⁵⁵ Tamże, s. 24.

⁵⁶ Tamże, s. 25.

Z początkiem czerwca 1975 roku, weszła w życie reforma administracji ustanawiająca dwustopniowy podział (zamiast trzystopniowego). Zlikwidowano powiaty, a ich kompetencje przejęły gminy i nowe województwa. Gmina Wierzchowo weszła w skład województwa koszalińskiego (małego).⁵⁷

Wybory do gminnych rad narodowych przeprowadzono po raz pierwszy w dniu 9 grudnia 1973 roku (przez kilka miesięcy, od stycznia do listopada 1973, w gminnych radach zasiadali radni wybrani jeszcze w 1969 roku). Kolejne wybory organizowano w dniu 5 lutego 1978 roku, 17 czerwca 1984 i 19 czerwca 1988 roku. Wybory przeprowadzono w atmosferze powszechnej mobilizacji, a wyniki i frekwencja zawsze zbliżały się do 100%. (z wyjątkiem ostatnich wyborów).

Lata siedemdziesiąte był to okres entuzjazmu i zmian. Polska wieś odczuła to poprzez zniesienie przez władze uciążliwych obowiązkowych dostaw. Rolników objęto bezpłatnymi ubezpieczeniami społecznymi. Sklepy były nieco lepiej zaopatrzone. Władze sprzyjały młodym prężnym rolnikom, którzy mogli nawet kupić maszyny rolnicze takie jak traktor. Powstało wiele nowych murowanych domów i budynków gospodarczych.

Mimo to już w połowie lat siedemdziesiątych, zaczęły się pojawiać symptomy kryzysu gospodarczego. W latach 1979-1980, kryzys państwa pogłębiał się. Do tego dochodziły klęski żywiołowe (ostra zima 1978/1979, mokre lato 1980). Sposobem na przezwycięzenie kryzysu, było powołanie Komisji Kontroli Społecznych w każdej gminie, w sierpniu 1978 roku. Tropiły one nieprawidłowości w dystrybucji dóbr.

Latem 1980 roku, wiele zakładów pracy rozpoczęło strajki. Doprowadziło to do zalegalizowania ruchu „Solidarności”. Był to ciekawy okres w dziejach polskiej wsi. W sklepach nie wiele można było kupić, ale wiele się zmieniało w kwestiach politycznych. Na przełomie 1980 i 1981 roku, masowo podawali się do dymisji przewodniczący gminnych rad narodowych, którzy zajmowali też wysokie funkcje partyjne. Nowymi przewodniczącymi zostawali działacze społeczni cieszący się dużym zaufaniem społeczności wiejskiej.

W dniu 19 marca 1981 roku, Rada Państwa podjęła uchwałę w sprawie umacniania roli samorządu mieszkańców wsi w ramach istniejących przepisów o radach narodowych. Zebrania wiejskie od tej pory mogły uchylać projekty uchwał, którymi musiała się zająć gminna rada narodowa. Zebrania zyskały inicjatywę uchwałodawczą. Zebrania wiejskie mogły wybierać rady sołeckie. Funkcja sołtysa została wzmocniona poprzez prawo do uczestniczenia w sesjach GRN z głosem doradczym. Sołtys mógł zawierać umowy w imieniu zebrania wiejskiego, co do udostępnienia obiektów sołectwa⁵⁸.

Jesienią 1981 roku w gminach pojawiło się wojsko – terenowe grupy operacyjne. Oficjalnie miały one „udzielać pomocy terenowym organom administracji państwowej w realizacji zadań społecznych, gospodarczych i obronnych, a także współdziałać z różnymi rodzajami samorządów i organizacji społecznych, działających w środowisku wiejskim⁵⁹. Przygotowywały grunt pod wprowadzenie stanu wojennego. Wojskowi tropili nieprawidłowości w gminach. Sporo ich wykryli, ale najpierw należałoby zmienić cały ustrój aby poprawić zaopatrzenie.

⁵⁷ Dz. U. 1975 nr 17 poz. 92.

⁵⁸ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 55.

⁵⁹ Tamże, s. 48.

13 grudnia 1981 roku, do urzędów wkroczyło wojsko. Gminne rady narodowe i zebrania wiejskie, miały zakaz zgromadzeń. W urzędach gmin urzędowanie rozpoczęli komendanci terenowych grup operacyjnych. Naczelnicy musieli respektować decyzje komendantów. Wojskowi chcieli naprawić sytuację metodami wojskowymi.

Władzę odzyskała partia. W ciężkiej sytuacji pozostawali przewodniczący gminnych rad narodowych, wybrani na przełomie 1980 i 1981 roku. Cieszyli się oni pewnym autorytetem i nie zawsze chcieli się podporządkować władzom wojskowym i partyjnym.

Jesienią 1982 roku, władze zainicjowały powstawanie Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON).

W 1982 roku powinny były się odbyć wybory do rad narodowych, lecz z uwagi na stan wojenny wybory przełożono na rok 1984.

W początkach lat osiemdziesiątych, władze postanowiły zreorganizować administrację wiejską. Ustawa z 20 lipca 1983 roku o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego, na nowo powołała samorząd terytorialny. Nie był to samorząd w pełni tego słowa znaczeniu. Przepisy były dość mętne i różnie je interpretowano. Był to jednak pierwszy tak odważny krok władz państwowych. Samorząd wiejski otrzymał prawo do dysponowania własnymi funduszami, ale nie uzyskał osobowości prawnej. Zebrania wiejskie mogły decydować o sprawach lokalnych. Powoływały sołtysa i radę sołecką jako organy wykonawcze. Na czele rady, mógł stać przewodniczący rady sołeckiej. Mógł nią także kierować sołtys. Główną osobą reprezentującą samorząd wiejski, stawał się przewodniczący rady sołeckiej. Prawo zwoływania zebrań wiejskich, przysługiwało radzie sołeckiej na wniosek 1/5 pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Sołectwo mogło uchwalić swój statut i powoływać komisje. Nadzór nad samorządem wiejskim, sprawowała rada narodowa i naczelnik. Nowe przepisy zobligowały naczelnika gminy i GRN, do respektowania uchwał zebrań wiejskich. Sprawy dotyczące danej społeczności, musiały być z nią uzgadniane. Wybory do rad sołeckich przeprowadzono jesienią 1984 roku, kolejne w 1988 roku.

USTAWA

z dnia 20 lipca 1983 r.

o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego.

W celu utrwalania socjalistycznego ludowladztwa i umacniania terenowych organów władzy i administracji państwowej oraz zapewnienia powszechnego udziału mieszkańców miast i wsi we współrządzeniu i współodpowiedzialności za sprawy kraju, mając na uwadze, że system rad narodowych i samorządu terytorialnego stanowi szczególnie ważną płaszczyznę wszechstronnego współdziałania przewodniej siły politycznej w budowie socjalizmu — Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym i Stronnictwem Demokratycznym, oraz działanie zespolonych w Patriotycznym Ruchu Odrodzenia Narodowego wszystkich sił społecznych i obywateli kierujących się konstytucyjnymi zasadami ustrojowymi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej,

stanowi się, co następuje:

Rozdział 1

Przepisy ogólne.

Art. 1. Rady narodowe jako przedstawicielskie organy władzy państwowej i podstawowe organy samorządu społecznego są zarazem organami samorządu terytorialnego ludności w gminach, miastach, dzielnicach miast i województwach; urzeczywistniają władzę ludu pracującego miast i wsi, umacniają i rozwijają jego zdobycze, uczestniczą w postępowej przebudowie społeczeństwa; zstrzegają podstaw socjalistycznego państwa oraz praworządności ludowej.

Art. 2. 1. Rady narodowe wybierane są w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym na okres lat czterech licząc od dnia wyborów. Zasady i tryb przeprowadzania wyborów określa odrębna ustawa.

2. Wybory do rad narodowych zarządza Rada Państwa.

Art. 3. 1. Rady narodowe uczestniczą w kształtowaniu i realizacji polityki państwa; kierują całokształtem społeczno-gospodarczego i kulturalnego rozwoju na swoim terenie, wpływają na działalność wszystkich jednostek administracji i gospodarki oraz sprawują nad nimi kontrolę stosownie do przepisów niniejszej ustawy; działają na

rzecz zaspokajania potrzeb ludności, ochrony i wykorzystania zasobów gospodarczych i wartości kulturalnych terenu; urzeczywistniają zadania samorządu terytorialnego w jednostkach podziału terytorialnego państwa.

2. W jednostkach osiedleńczych, wyodrębnionych w ramach podstawowych jednostek terytorialnych, zadania samorządu terytorialnego realizowane są przez samorząd mieszkańców miast i wsi i jego organy.

3. Rady narodowe wraz z samorządem mieszkańców miast i wsi tworzą system samorządu terytorialnego.

4. Organy samorządu terytorialnego są właściwe do podejmowania wszelkich działań organizatorskich i gospodarczych zgodnie z zasadami uregulowanymi w niniejszej ustawie.

5. Samodzielność działania organów samorządu terytorialnego w zakresie określonym niniejszą ustawą pozostaje pod pieczę Sejmu oraz chroniona jest przez nadzór Rady Państwa.

Art. 4. Rady narodowe prowadzą samodzielnie — na zasadach określanych ustawami — działalność na rzecz zaspokajania potrzeb ludności oraz rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego terenu, w szczególności poprzez:

- 1) planowanie społeczno-gospodarcze i przestrzenne na danym terenie w formie rzeczowej i finansowej oraz organizowanie wykonania planów w tym zakresie,
- 2) powoływanie przedsiębiorstw i zakładów dla wykonania zadań służących potrzebom ludności,
- 3) wytyczanie kierunków i kontrolowanie pracy terenowych organów administracji państwowej,
- 4) pobudzanie aktywności obywatelskiej służącej wszechstronnemu rozwojowi terenu oraz wykorzystaniu miejscowych zasobów i rezerw,
- 5) inicjowanie i koordynowanie działań związanych z rozwojem terenu i zaspokajaniem potrzeb ludności.

Art. 5. 1. Rady narodowe wykonują swoje zadania i kompetencje na sesjach oraz za pośrednictwem swoich organów.

2. Organami rad narodowych są ich prezydium i komisje.

Fragment ustawy o radach narodowych i samorządzie terytorialnym z 20 lipca 1983 roku (Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185).

Nowa ustawa o radach narodowych i samorządzie wiejskim, zwiększyła uprawnienia rad narodowych wobec naczelników. Od tej pory to gminna rada narodowa w porozumieniu z wojewodą, wybierała swojego naczelnika.

Mimo pozorowanych i prawdziwych prób naprawienia sytuacji gospodarczej kraju, kryzys się pogłębiał. Władza traciła autorytet. W dniu 19 czerwca 1988 roku, przeprowadzono ostatnie wybory do rad narodowych w Polsce. Ogłoszono po raz pierwszy prawdziwe wyniki o frekwencji, które były bardzo niskie.

Zmiany zapoczątkowane w 1989 roku, doprowadziły do uchwalenia nowej ustawy o samorządzie gminnym, który nadał samorządność dotychczas istniejącym gminom.

Z końcem kwietnia 1990 roku, zakończyła się przed terminem kadencja rad narodowych. Rozpoczął się nowy etap w historii gminy Wierzchowo.

WSPÓŁCZESNA GMINA

W dniu 27 maja 1990 roku, weszła w życie nowa ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku.⁶⁰ Tego dnia przeprowadzono pierwsze wybory do rad gminnych.

Ustawa nadała samorząd i osobowość prawną gminom. Funkcję uchwałodawczą stanowi rada gminna wybierana w wyborach powszechnych. Organem wykonawczym był początkowo zarząd gminny na czele z wójtem (w gminach miejsko-wiejskich burmistrzem), wybierany przez radę gminną. Od 2002 roku organem wykonawczym w gminie jest jednoosobowo wójt, wybierany przez mieszkańców gminy w bezpośrednich wyborach.

Pierwsza kadencja rad gminnych (lata 1990-1994) była dla wielu gmin dość burzliwa. Wszyscy uczyli się demokracji lokalnej.

Kolejne kadencje zazwyczaj bywały okresem stabilizacji i sukcesów gmin. Wybory do rad gminnych przeprowadzono 19 czerwca 1994 roku (kadencja 1994-1998), 11 października 1998 (kadencja 1998-2002), 27 października 2002 (kadencja 2002-2006, tego dnia po raz pierwszy wybierano bezpośrednio wójtów gmin), 12 listopada 2006 (kadencja 2006-2010) oraz 21 listopada 2010 roku (obecna kadencja 2010-2014).

Do 1998 roku gmina Wierzchowo należała do województwa koszalińskiego. Od 1 stycznia 1999 roku, w związku z wejściem w życie nowego podziału administracyjnego, gmina Wierzchowo należy do powiatu drawskiego i województwa zachodniopomorskiego.

W skład gminy wchodzi obecnie sołectwa: Będolino, Garbowo, Nowe Laski, Osiek Drawski, Otrzep, Sośnica, Świerczyna, Wielboki, Wierzchowo, Żabin i Żabinek (te same, co przed 40 laty).

Wójtem Gminy jest Pan Jan Szewczyk, Skarbnikiem Gminy Pani Urszula Lew, Sekretarzem Gminy Pan Tomasz Suchoński.

⁶⁰ Dziennik Ustaw z 1990 roku, nr 16, poz. 95.

95

USTAWA

z dnia 8 marca 1990 r.

o samorządzie terytorialnym.

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. 1. Mieszkańcy gminy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową.

2. Ilekroć w niniejszej ustawie jest mowa o gminie, należy przez to rozumieć wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium.

Art. 2. 1. Gmina wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

2. Gmina posiada osobowość prawną.

3. Samodzielność gminy podlega ochronie sądowej.

Art. 3. 1. O ustroju gminy stanowi jej statut.

2. Projekt statutu gminy powyżej 300.000 mieszkańców podlega uzgodnieniu z Prezesem Rady Ministrów.

3. W sprawach spornych rozstrzyga Rada Ministrów.

Art. 4. 1. Tworzenie, łączenie i znoszenie gmin, ustalenie ich granic i nazw oraz siedzib władz następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami.

2. Przy tworzeniu, łączeniu, znoszeniu gmin i ustalaniu ich granic należy dążyć do tego, aby gmina obejmowała obszar możliwie jednorodny ze względu na układ osadniczy i przestrzenny oraz więzi społeczne i gospodarcze zapewniające zdolność wykonywania zadań publicznych.

3. Nadanie gminie statusu miasta następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.

Art. 5. 1. W gminie mogą być tworzone jednostki pomocnicze: sołectwa oraz dzielnice miejskie i osiedla.

2. Sołectwo lub dzielnicę (osiedle) tworzy rada gminy w drodze uchwały po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami lub z ich inicjatywy.

3. Zasady tworzenia jednostek pomocniczych określa statut gminy.

4. W miastach, w których istniały w dniu 1 stycznia 1990 r. wyodrębnione administracyjnie dzielnice, mogą one uzyskać status gminy. Decyzję w tej kwestii podejmuje Prezes Rady Ministrów po zasięgnięciu opinii zainteresowanych środowisk. Dzielnice stanowiące gminy tworzą obligatoryjny związek gmin.

Rozdział 2

Zakres działania i zadania gminy

Art. 6. 1. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów.

2. Jeżeli ustawy nie stanowią inaczej, rozstrzyganie w sprawach, o których mowa w ust. 1, należy do gminy.

Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 1) ładu przestrzennego, gospodarki terenami i ochrony środowiska,
- 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i utylizacji odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą,
- 4) lokalnego transportu zbiorowego,
- 5) ochrony zdrowia,
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
- 7) komunalnego budownictwa mieszkaniowego,
- 8) oświaty, w tym szkół podstawowych, przedszkoli i innych placówek oświatowo-wychowawczych,
- 9) kultury, w tym bibliotek komunalnych i innych placówek upowszechniania kultury,
- 10) kultury fizycznej, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- 11) targowisk i hal targowych,
- 12) zieleni komunalnej i zadrzewień,
- 13) cmentarzy komunalnych,
- 14) porządku publicznego i ochrony przeciwpożarowej,
- 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych.

2. Ustawy określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy.

Art. 8. 1. Ustawy mogą nakładać na gminę obowiązek wykonywania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej.

2. Zadania z zakresu administracji rządowej gmina może wykonywać również na podstawie porozumienia z organami tej administracji.

3. Zadania, o których mowa w ust. 1 i 2, są wykonywane po zapewnieniu środków finansowych przez administrację rządową.

Art. 9. 1. W celu wykonywania zadań gmina może tworzyć jednostki organizacyjne, w tym przedsiębiorstwa, i zawierać umowy z innymi podmiotami.

2. Gmina oraz inna komunalna osoba prawna może prowadzić działalność gospodarczą wykraczającą poza zadania o charakterze użyteczności publicznej, jeżeli wymagają tego potrzeby społeczne.

Art. 10. Wykonywanie zadań publicznych przekraczających możliwości gminy następuje w drodze współdziałania międzykomunalnego.

Strona tytułowa ustawy o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku

ANEKS

Miejscowość	Przynależność administracyjna
Będlino	W latach 1945-1954 do gminy Wierzchowo, w latach 1955-1972 do gromady Wierzchowo, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Garbowo	W latach 1945-1954 do gminy Wierzchowo, w latach 1955-1959 do gromady Żabin, w latach 1960-1972 do gromady Wierzchowo, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Nowe Laski	W latach 1945-1954 do gminy Wierzchowo, w latach 1955-1959 do gromady Żabin, w latach 1960-1972 do gromady Wierzchowo, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Osiek Drawski	W latach 1945-1954 do gminy Wierzchowo, w latach 1955-1972 do gromady Wierzchowo, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Otrzep	W latach 1945-1954 do gminy Świerczyna, w latach 1954-1972 do gromady Świerczyna, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Sośnica	W latach 1945-1954 do gminy Świerczyna, w latach 1954-1972 do gromady Świerczyna, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Świerczyna	W latach 1945-1954 do gminy Świerczyna, w latach 1954-1972 do gromady Świerczyna, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Wielboki	W latach 1945-1954 do gminy Świerczyna, w latach 1954-1972 do gromady Świerczyna, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Wierzchowo	W latach 1945-1954 do gminy Wierzchowo, w latach 1955-1972 do gromady Wierzchowo, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Żabin	W latach 1945-1954 do gminy Wierzchowo, w latach 1955-1959 do gromady Żabin, w latach 1960-1972 do gromady Wierzchowo, od 1973 do gminy Wierzchowo.
Żabinek	W latach 1945-1954 do gminy Wierzchowo, w latach 1955-1959 do gromady Żabin, w latach 1960-1972 do gromady Wierzchowo, od 1973 do gminy Wierzchowo.

BIBLIOGRAFIA

- Bardach J., Leśnodórski B. Pietrzak M., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2001.
- Czapliński W, Galos A, Korta W, *Historia Niemiec*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990.
- Dzienniku Urzędowe Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie i Koszalinie 1954-1972.
- Dzienniki Ustaw, 1945-1983.
- Gałąj Dyżma, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978
- Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990.
- Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001.
- Koneczny F., *Dzieje administracji w Polsce w zarysie*, Wilno 1924.
- Korobowicz A. Witkowski W, *Historia ustroju i prawa polskiego, 1772-1918*, Zakamycze 2009.
- Korta W, *Historia Śląska do 1763 roku*, Warszawa 2003.
- Kozłowski J., *Administracja Wielkopolski pod pruskim zaborem 1793-1918*. Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości w Poznaniu. Wydawnictwo Terra. Poznań 2000.
- Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II i PRL*, Warszawa 1995.
- Powszechny sumaryczny spis powszechny z 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947.
- Rymar Edward, *Studia i materiały do dziejów Nowej Marchii i Gorzowa- szkice historyczne*, Gorzów Wielkopolski 1999.
- Wachowiak B, *Dzieje Brandenburgii Prus u progu czasów nowożytnych 1500-1700*, Poznań 2001
- Wykaz gromad PRL wg stanu z 1 lipca 1952, Warszawa 1952,
- Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom I, Warszawa 1964.

Spis treści

<u>WSTĘP</u>	<u>2</u>
<u>DO ROKU 1945</u>	<u>3</u>
<u>LATA 1945-1954</u>	<u>12</u>
<u>GROMADZKIE RADY NARODOWE</u>	<u>20</u>
<u>GROMADA ŚWIERCZYNA 1954-1972</u>	<u>26</u>
<u>GROMADA WIERZCHOWO 1955-1972</u>	<u>26</u>
<u>GROMADA ŻABIN 1955-1959</u>	<u>26</u>
<u>GMINNA RADA NARODOWA WIERZCHOWO 1972-1990</u>	<u>29</u>
<u>WSPÓŁCZESNA GMINA</u>	<u>37</u>
<u>ANEKS</u>	<u>39</u>
<u>BIBLIOGRAFIA</u>	<u>40</u>
<u>Spis treści.....</u>	<u>41</u>